UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Jan Auředník

Když dva sportují, neznamená to totéž: analýza odlišností ve vnímání sportu u vrcholových a výkonnostních sportovců s ohledem na pohlaví, věk a typ sportu.

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Jan Auředník**

Vedoucí práce: **Mgr. Ondřej Špaček**

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

AUŘEDNÍK, Jan. *Když dva sportují, neznamená to totéž: analýza odlišností ve vnímání sportu u vrcholových a výkonnostních sportovců s ohledem na pohlaví, věk a typ sportu.* Praha, 2011. 54 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Ondřej Špaček

Abstrakt

Práce se zabývá tématem vnímání sportu u vrcholových a výkonnostních sportovců. Na vnímání je zde nahlíženo z hlediska sportovních motivů, funkcí, které sport plní, jeho vlivu na sportovce a celkovému vztahu sportovců ke sportu. Práce se snaží odhalit rozdíly mezi různými skupinami sportovců. Skupinami jsou v tomto případě myšleni sportovci různého věku, pohlaví a vykonávaného typu sportu. V teoretické části jsou nejdříve definovány pojmy, důležité pro vymezení sportovní činnosti a postavy sportovce. Dále jsou popsány některé oblasti zkoumání ve vztahu k sportovci a prostředí sportu. Konec teoretické části je věnován charakteristice jednotlivých skupin obecně a ve vztahu ke sportu. Na teoretickou část navazuje část analytická. Analytická část se snaží nalézt rozdíly mezi skupinami ve vztahu k dimenzím závodu, společnosti, rozvoje a zisku a zjistit, zda se obecně popsané rozdíly v teorii vyskytují i u sportovců, nebo zda soutěžní sportovní aktivita tyto rozdíly smazává. K analýze tématu a rozdílů je využit kvantitativní výzkum a jemu odpovídající statistické metody.

Abstract

The thesis is devoted to a perceiving sport of top and semi-professional athletes. The perceiving of sport is viewed in terms of sport motives, function, influence and relation. The thesis tries to find out differences between different groups. In this context groups are defined by gender, age and type of sport. In the theoretical part are defined terms necessary for understanding the sport activity and person of athlete. Then are described

some topics of research related to an athlete and sport background. The end of the theoretical part is devoted to a characteristics of groups in general and in relation to sport. The theoretical part is followed by the analytical part. The analytical part is trying to find differences between groups in relation to the dimensions of race, society, development and profit, and then find, if generally described differences exist also in sport or if sport participation clears the differences. For analysis of thesis and differences is used quantitative research and appropriate statistical methods.

Klíčová slova

sociologie, sport, gender, věk, motivace, funkce, rozdíly

Keywords

sociology, sport, gender, age, motivation, function, differences

Rozsah práce: 100 089 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. května 2011 Jan Auředník

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Ondřeji Špačkovi za odborné vedení mé práce a poskytnuté rady. Dále bych rád poděkoval všem pedagogům, kteří mi zprostředkovali nové vědomosti a umožnili mi postoupit dále v mém vzdělávání. V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině a přátelům za pomoc a podporu během psaní této práce, celého studia a života vůbec.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

Projekt bakalářské práce

Téma: Diferenciace vnímání sportu sportovci v různých skupinách organizovaných sportovců

Student: Jan Auředník

Konzultant: Mgr. Ondřej Špaček

---

1. Úvod (Vymezení předmětu zkoumání a strukturace výzkumného tématu)

Sport je jedním z významných fenoménů dnešní společnosti. Význam sportu je spojen s mnoha oblastmi a vědami. Své místo má v biologii, psychologii, ekonomice i politice. Bez pochyb se dá považovat také za důležitý sociální jev. Rád bych se na sport zaměřil z pohledu sociologie jako na sociálně-kulturní fenomén. Téma sociologie sportu není dle mého názoru dostatečně vyčerpáno, tím spíše v České republice, a nabízí mnoho možností. I když se tak možná na první pohled nezdá, jedná se o složitý a komplexní sociální organismus. Organizovaná sportovní činnost v sobě skrývá mnoho funkcí, které se různým způsobem a různou měrou projevují v lidském životě. Já si položil základní otázku: Jak se liší vnímání sportu ve vztahu k různým skupinám? Co si však představit pod pojmem vnímání. Vnímání sportu si můžeme pro začátek rozdělit do dvou dimenzí, vnímání ve vztahu k sobě sama a vnímání ve vztahu ke společnosti. Pro začátek je vhodné zjistit, jaké motivy hrály roli při začátku sportovní aktivity sportovce a jaké hrají roli v současné době. Zhodnocení aspektů sportovní participace poté může sloužit k různým druhům interpretace. Co má největší vliv na sportovní participaci? Čeho se snaží sportovci skrze sport dosáhnout? Sportovní aktivita může sloužit jako prostředek k uspokojení různých potřeb či získání něčeho. Raná ale i pozdější sportovní participace je jedním z faktorů hrajících roli v lidské socializaci. Je skrze ni možné utvářet své hodnoty. I sama otázka hodnot ve sportu, které může sport symbolizovat je zajímavá. Například sociální komponenty volního procesu mají široké souvislosti se socializací a odráží hodnotové orientace sportovce. Pro někoho pak může být sportovní aktivita pouze společenskou povinností a produkovat tak negativa plynoucí z očekávání a neúspěchu. Sportovní aktivita je pak podmíněna systémem

pravidel pro jednotlivá odvětví. Tato pravidla se mohou v určité míře přenášet také do běžného života. Je očekávána jistá míra fair play, která dává sportu vysokou etickou laťku, na druhou stranu však pragmatická komercionalizace sportu provokuje účelové chování sportovců. Sportovec je tak ve středu těchto relativně protichůdných sil. Krajním řešením pak může být korupce, kterou nepochybně nalezneme i na ne úplně vrcholové úrovni. I ne úplně profesionální sportovní participace si vyžaduje spoustu ústupků. Toto vše se nějak projevuje v rozvoji sportovce, jeho schopností, znalostí a identity. Zjistit jak by mělo být také součástí práce. Ve zkratce se tak jedná o to, co sport člověku dává a bere a co pro sportovce vlastně znamená.

Všechna tato zmiňovaná témata nám tedy vymezují pojem vnímání sportu pro účely této práce. K velké obsáhlosti tématu je složité ho konkretizovat více, než právě na pojem vnímání. Samotné téma nemá až tak velký význam, ten získá až v souvislosti s hledáním rozdílů mezi jednotlivými skupinami. Dané skupiny se v pomyslném prostoru definovaném podkategoriemi objevují na odlišných místech. Pro každou skupinu jsou signifikantní jiné prvky a jiné vzorce vnímání sportu. Cílem je tyto rozdíly najít a popsat a pro každou skupinu uvést jí typické znaky vztažené k tématu.

2. Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumná otázka je: Jak se liší vnímání sportu sportovci ve vztahu k různým skupinám sportovců.

Pracovní hypotézy jsou založeny spíše na vztahu srovnávacích proměnných a jednotlivých proměnných nebo baterií zastupujících zvolené dimenze. Jako příklad mohu uvést vztah motivů a věku, prostředků a pohlaví či sportu, vyšší míry vnímání fair-play u sportovců nejstarší věkové kategorie, orientaci na osobní úspěch u mužů a kolektivní u žen aj. Při konceptualizaci vnímání jsem vycházel z představy sportu jako prostředku k dosažení něčeho. Může se jednat o individuální cíle, jako uspokojení, zábava, fyzická forma, získání přátel a známostí, vědomostí, vlivu nebo peněz. Ve spojení se společností pak může být vnímán jako prostředek k utváření hodnot, osvojování pravidel společnosti a fair-play chování. Sportování jednoho jednotlivce také ovlivňuje život jeho blízkých. Konkrétně se tedy budu respondentů dotazovat, do jaké míry vnímají sport právě jako prostředek k dosažení těchto oblastí. Ty jimi však nemusejí být vnímání pouze pozitivně.

3. Data

Data pro tento výzkum budou pocházet z dotazníkového šetření přímo pro tento výzkum. Budou kvantitativního typu. Bude proveden kvótní výběr pro vybrané zástupce sportů, které jsou v České republice zastoupeny dostatečnou základnou sportovců. Výběr bude uskutečněn v Praze a Středních Čechách. Tyto dva kraje jsou totiž v některých sportech na necelorepublikové úrovni spojeny do jedné soutěže. Celý tento výzkum bude aplikován pouze na organizované sportovce, to je na registrované sportovce, u kterých se předpokládá participace v oficiálních soutěžích a pravidelný trénink.

Hlavními třídícími proměnnými jsou věk, pohlaví a sport. Sport bude primárně dělen na individuální a kolektivní. Až v průběhu výzkumu uvidíme, zda bude možné data prezentovat i z hlediska jednotlivých sportů nebo jejich shluků. Proměnná věk pozbude rozdělena do 3 kategorií. První bude 15-18/19 let, tato kategorie reprezentuje dorostenecké a juniorské kategorie. Další kategorií je 19/20 až 26 (případně 28) let, kdy sportovci přechází do mužské kategorie a měli by být výkonnostně na vrcholu. Poslední kategorie poté bude tvořena staršími sportovci. V dotazníku by se mohly objevit i další třídící proměnné, jako úroveň, na které sportovec participuje, intenzita jeho činnosti nebo socioekonomický status. Výběr by měl odpovídat podílu sportovců v individuálních a kolektivních sportech a v jejich konkrétních představitelích. Výsledný soubor by měl odpovídat také podílu sportovců dle pohlaví. Proporcionálního rozdělení dle věkových kategorií pravděpodobně dosaženo nebude. Každá kombinace těchto štěpení bude obsahovat 30 a více respondentů, aby je bylo možné správně statisticky analyzovat. Celkový počet respondentů je tak odhadován na 300-500. Ostatní, sekundární třídící kritéria nebudou hrát při výběru vzorku roli a jejich užití vyplyne až z podílu jejich zastoupení v datech. Sběr dat bude probíhat buď samovyplňovacím dotazníkem v papírové podobě, nebo v elektronické podobě pomocí emailu. Volba bude závislá na možnostech daného respondenta nebo skupiny respondentů. Spíše však bude preferována elektronická forma, z důvodu rychlejšího a pohodlnějšího sběru, nižších nákladů na tisk dotazníků a snadnějšího převodu dat do SPSS. Očekávaná návratnost by se měla pohybovat mezi 50-75%. Je předpokládaná silná homogenita v jednotlivých skupinách a heterogenita mezi nimi.

4. Metody

Práce bude založena na kvantitativním výzkumu, z toho tedy budou vycházet vybrané statistické metody. Úvodní část práce bude teoretickým zpracováním tématu. V samotné analytické části poté budou využity třídění prvního a druhého stupně pro interpretaci rozdílů mezi skupinami. V bateriích otázek bude využita faktorová, případně clusterová analýza pro odhalení latentních proměnných a snížení počtu proměnných. K odhalení a vysvětlení zobecnitelných vztahů budou využity kontingenční tabulky, tabulky adjustovaných reziduí, model elaborace, testy Spearman, Kendall a Pearson. Pro lepší reflexi situace bude využita i sekundární analýza obdobných výzkumů a srovnání s nimi.

5. Cíle bakalářské práce

V první řadě je cílem obecný popis vnímání sportu sportovci v předem definovaných oblastech. Následně poté analyzovat rozdíly mezi skupinami na základě třídících proměnných. Komparativní analýza bude stěžejním bodem práce. Všechna zmiňovaná témata, která si pod vnímáním sportu můžeme představit, by se mezi danými skupinami měla na základě teoretických východisek lišit. Otázka je jak. Uvidíme, nakolik se potvrdí teoretické předpoklady a nakolik se budou výsledky lišit. Cílovou snahou pak bude vytvoření typologie sportovců. Představou je několika-dimenzionální prostor dle zvolených proměnných, kam se budou umisťovat dané skupiny. Skupiny by pak měly být popsány pro ně typickými znaky, které je odlišují od jiných skupin.

6. Předpokládaná struktura bakalářské práce

1) **Úvod**
2) **Teoretická východiska**
3) **Metody**
4) **Deskriptivní část**
5) **Analytická část**
6) **Závěry**

7. Základní literatura k tématu

Sekot, A. Sociologie sportu. Brno: Paido, 2006

Sekot, A. Sociologické problémy sportu. Brno: Grada, 2008

Jarvie, G. Sport, culture and society. London and New York: Routledge, 2006
Coakley, J. Inside Sports, London: Routledge, 1999
Coakley, J. Sport in societies: Issues and Controversies, New York: McGraw-Hill, 2001
Coakley, J. Sport and socialization, Exercise and sport science reviews vol. 21, 1993
Čechák, V., Linhart, J. Sociologie sportu, Praha: Olympia, 1986
Slepička, P., Hošek, V. Psychologie sportu. Praha: Karolinum, 2006
Lippa, Pohlaví a příroda

Obsah

ÚVOD ... **3**

1. TEORETICKÁ ČÁST ... **4**

1.1 VYMEZENÍ POJMU SPORT ... 5
1.1.1 Definice sportovní činnosti ... *5*
1.1.2 Definice forem sportovní činnosti ... *7*
1.1.3 Definice sportovní disciplíny ... *7*
1.2 SPORT A ČLOVĚK ... 8
1.2.1 Sport a socializace ... *8*
1.2.2 Sport a motivace ... *9*
1.2.3 Sport a jeho funkce ... *11*
1.2.4 Sport a interakce ... *12*
1.2.5 Sport a etika ... *13*
1.3 MUŽI A ŽENY VE SPORTU ... 13
1.3.1 Charakteristika mužů ... *14*
1.3.2 Charakteristika žen ... *15*
1.4 STÁRNUTÍ A SPORT ... 16
1.4.1 Adolescence ... *16*
1.4.1.1 Časové vymezení adolescence ... *16*
1.4.1.2 Charakteristika střední a pozdní adolescence ... *17*
1.4.2 Dospělost ... *18*
1.4.2.1 Časové vymezení dospělosti ... *18*
1.4.2.2 Charakteristika časné dospělosti ... *19*
1.4.2.3 Charakteristika střední dospělosti ... *20*
1.5 INDIVIDUÁLNÍ A KOLEKTIVNÍ SPORT ... 21

2. ANALYTICKÁ ČÁST ... **22**

2.1 VÝZKUM ... 22
2.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ A SBĚR DAT ... 22
2.3 DATA ... 23
2.4 VÝZKUMNÁ METODA ... 24
2.5 CHARAKTERISTIKA VZORKU ... 25
2.6 METODY A TECHNIKY ZPRACOVÁNÍ DAT ... 27
2.7 ANALÝZA ... 28
2.7.1 Obecná analýza ... *28*
2.7.1.1 Motivy vedoucí ke sportu ... *28*
2.7.1.2 Hlavní zkoumané dimenze ... *30*
2.7.2 Muži vs. ženy ... *31*
2.7.2.1 Rozdíly v motivech ... *31*
2.7.2.2 Rozdíly závod-společnost ... *32*
2.7.2.3 Rozdíly zisk-rozvoj ... *33*
2.7.3 Věkové rozdíly ... *34*
2.7.3.1 Rozdíly v motivech ... *34*
2.7.3.2 Rozdíly závod-společnost ... *36*
2.7.3.3 Rozdíly zisk-rozvoj ... *38*
2.7.4 Individuální vs. kolektivní sport ... *39*
2.7.4.1 Rozdíly v motivech ... *39*
2.7.4.2 Rozdíly závod-společnost ... *40*
2.7.4.3 Rozdíly zisk-rozvoj ... *41*
2.7.5 Skupinové rozdíly ... *43*
2.7.6 Vnímání sportovní etiky ... *44*

DISKUZE **46**

ZÁVĚR **47**

SUMMARY **48**

POUŽITÁ LITERATURA **50**

SEZNAM PŘÍLOH **53**

PŘÍLOHY **54**

Úvod

Sport je jedním z významných fenoménů dnešní doby. Zřejmě každý fyzicky zdravý člověk ve svém životě vykonával nějakou sportovní činnost, minimálně na úrovni povinné tělesné výchovy na základní škole. Ta slouží kromě zábavy především k rozvíjení fyzických předpokladů žáků pomocí organizované aktivity. V tomto směru tak funguje obdobně, jako rozvíjení logického uvažování, nebo znalostí v jiných předmětech na všeobecné úrovni. Skutečný význam sportovní aktivity však nalezneme až za hranicemi tělesné výchovy. Tam, kde participace přichází z vlastní iniciativy. „Sport je lidmi vnímán různě, záleží často na jejich hodnotovém směřování, názorech na svět a postojích k vlastnímu životnímu stylu“ [Čechák 1986: 5]. Pro některé lidi je sport prostředkem k rozvoji fyzického stavu. Jiní v něm nalézají prostor k odreagování se z problémů všedního života. Dalším poskytuje zábavu a možnost realizace. Našli bychom mnoho významů sportovní aktivity pro člověka. Pro některé ale sport znamená mnohem více než pro jiné. Nelze pochybovat o tom, že se v určitých věcech liší vnímání a vztah ke sportu u rekreačních sportovců a sportovců s organizovanou soutěžní aktivitou. U obou skupin jsou různě důležité motivy, cíle, funkce i význam sportování. Stejně tak, jak se může lišit pohled na sport mezi rekreanty a „profesionály“, tak se může lišit také mezi příslušníky jedné skupiny. Jak se říká, když dva dělají totéž, neznamená to totéž. A stejně tak tomu je i ve sportu. Cílem této práce je zaměřit se pouze na výkonnostní a vrcholové sportovce vázané účastí v oficiálních národních a regionálních soutěžích. Zjistit, co pro ně sport znamená, jak jej vnímají a v čem je ovlivňuje. Důležité bude především nalézt významné rozdíly mezi odlišnými skupinami sportovců. Vycházet při tom budu jak z teorie sociologie sportu, tak z teorií obecnějších. Bude tak možné sledovat, zda jsou například rozdílné charakteristiky pohlaví nebo životní fáze platné i mezi sportovci, nebo zda soutěžní sport tyto rozdíly smazává.

1. Teoretická část

Vymezit tak abstraktní pojem jako je vnímání je obtížné. Já jsem si pro účel této práce toto pomyslné vnímání vyjádřil skrze několik oblastí, které jsou důležité při komplexnějším chápání sportu důležité. V první řadě se jedná o samotné motivy vedoucí ke sportu. To, z jakého důvodu vlastně člověk začne sportovat, do jisté míry předurčuje jeho vztah ke sportu a to, jak na něj nahlíží. Důležitost jednotlivých motivů je však do určité míry proměnlivá v čase. Vyvstává tak otázka, co v průběhu života sportovci ve sportu hledají a jak se jejich motivace vyvíjí. Kromě časového vývoje motivů můžeme přemýšlet i o vztahu ke konkrétnímu sportu a pohlaví. Předurčuje nějakým způsobem význam jednotlivých motivů výběr sportovního odvětví? Odráží se v motivech sociální konstrukt genderu? Je důležité si uvědomit, že raná i pozdní sportovní participace je jedním z faktorů hrajících roli v lidské socializaci. V rámci socializace dochází ke konstrukci hodnot, norem a chování odpovídajícím danému prostředí. Socializace sportem tak předurčuje zisk odlišného vnímání sportu u závodních sportovců oproti rekreačním.

Druhou zkoumanou oblastí jsou funkce sportu. Funkce, které sport v životě sportovce plní, jsou úzce spjaty s motivy vedoucími ke sportu. Funkce, nebo účelnost sportu je pozorovatelná z dvojího pohledu. Na jedné straně je to právě to, co sport zprostředkovává, co má vliv na sportovní participaci. Na druhé straně pak díky participaci získává sport další významy. Sportovní aktivita tak může sloužit jako prostředek k uspokojování různých potřeb a dosažení cílů, ale také jako společenský nebo emociální činitel. Jednou z důležitých funkcí ve spojení se socializací je sportovní etika, vyjádřená skrze osvojování si pravidel a fair-play. Sportovní aktivita je podmíněna souborem psaných i nepsaných pravidel, obdobných pravidlům ve společnosti. Tato pravidla se mohou v určité míře přenášet také do běžného života. Je očekávána jistá míra fair-play, která dává sportu vysokou etickou laťku, na druhou stranu však pragmatická komercionalizace sportu provokuje účelové chování sportovců. Sportovec je tak ve středu těchto relativně protichůdných sil.

Při zkoumání funkcí bych se chtěl ve větší míře zaměřit na společenské funkce sportu a trochu také na téma vnímání sportovní etiky, kterému je vyhrazena krátká kapitola na konci práce.

Třetí zkoumanou oblastí je oblast vlivu sportu na sportovce. Opět můžeme sledovat určitou provázanost s tématem funkcí a zprostředkováním. Vnímané aspekty sportovní účasti mají různý vliv. Sportovci mohou v mnohém získat, ale také ztratit.

Koncept vnímání je vztažitelný k striktně individuální i přesahující společenské dimenzi ovlivněné interakcemi. Právě individualismus a kolektivismus se společně se závodním a společenským vnímáním, vlastním rozvojem a osobním ziskem bude promítat do převážné většiny srovnávání skupin.

1.1 Vymezení pojmu sport

1.1.1 Definice sportovní činnosti

Chceme-li se bavit o sportu, je třeba si tento pojem trochu přiblížit a vymezit. Definicí pojmu sport nalezneme v odborné literatuře mnoho. Prakticky každý autor, zabývající se obsáhleji sportem, má svou vlastní definici. Ty v určitých svých částech a šířce vymezení korespondují s oblastí, pro kterou jsou vytvářeny. V obecnější rovině jej jako „fyzickou aktivitu tvořící složku volného času a životního stylu," definuje Bedřich [2006: 11]. Rada Evropy v Chartě sportu vymezuje sport jako „všechny formy tělesné činnosti, které ať již prostřednictvím organizované činnosti či nikoli, si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné i psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních." Rada Evropy tak vymezuje sport i v širším sociálním kontextu a její definice je zřejmě nejkomplexnější. Sport je tak velkým sociálním fenoménem, že je provázán prakticky se všemi vědami a společenskými oblastmi. Už v antickém Řecku byly Olympijské hry spojeny s politikou stejně silně, jako s ideálem krásy. Dle Guttmanna zase byly „sportovní hry v primitivních společnostech součástí náboženských rituálů a obřadů" [2000: 145].

Sport je tak často vymezován v kontextu ostatních pojmů a významů, ke kterým je vztažený. V širším významu je označován jako tělesná kultura, kterou Hodaň definuje jako „vyjádření sociokulturního systému, který jako výsledek činnosti, tvorby hodnot, vztahů a norem zabezpečuje specifickými tělocvičnými prostředky (tělesná cvičení) uspokojování zvláštních biologických i sociálních potřeb člověka v oblasti fyzického, a z něj vyplývajícího psychického a sociálního rozvoje, s cílem jeho socializace a kultivace. Objektem jeho působení je kulturní a společenský člověk jako plnohodnotný

člen společnosti, jako součástí kultury a kulturního dědictví každého národa“ [2003: 19].

A. Sekot [2006] ve své knize zmiňuje etymologický původ odvozeniny sport, popsané ve Velkém sociologickém slovníku. Pojem sport má dle slovníku svůj základ ve staroanglickém disport, znamenajícím bavit, roznášet, nebo v latinském disportare, znamenajícím rozptylovat nebo bavit se. Tyto významy připomínají podstatnou funkci sportu, jakožto prostředku k zábavě a rozptýlení se. Z etymologického významu slova vychází pojetí sportu popsané například definicí v Chartě sportu. Sport má však již od antických dob i soutěžní význam. „Za sport je považována každá hra (buď zápasu se sebou samým, nebo závodu s jinými) a realizuje se v rámci přesně stanovených pravidel a zásad fair-play. Dále se zdůrazňuje vysoký stupeň organizovanosti, formalizace a profesionalismu. Správně se připomíná i hodnotový náboj sportu, tedy oblasti silně provázané na sféru životního stylu“ [Sekot 2006: 23 dle Velký sociologický slovník 1996, II. díl: 1210].

V některých vymezeních není sportem každá pohybová činnost, nýbrž pouze ty, které jsou institucionálního charakteru. Do jisté míry se tak odlišně nahlíží na sport na soutěžní úrovni. V tomto kontextu je definován také jako „specifická organizovaná pohybová a soutěžní činnost, zaměřená na dosahování maximálních výkonů“ [Sýkora 1995: 40]. Sportovní hru pak Bedřich charakterizuje jako „soutěživou činnost dvou soupeřů v jednotném prostoru a čase, soupeřů, kteří dle institucionálně schválených pravidel usilují o prokázání vlastní převahy lepším ovládáním společného předmětu“ [2006: 12]. I. A. Bláha připomíná, že „ve sportu lze spatřovat ideu boje a násilí, jestliže jde o cílenou snahu prostřednictvím jistého výkonu překonat „určitý element“ jako kupř. vzdálenost, čas, překážku, hmotnou obtíž, zvíře, protivníka a i sebe sama“ [1968: 362]. Na rozdíl od širšího pojetí sportu vycházejícího z jeho původu, toto druhé pojetí akcentuje hru, soutěž a výkon, to znamená soutěžní sport se všemi atributy, které mu náleží, jako trénink a soutěž [Flemr, Valjent 2010: 74]. Již zde, v samotné definici sportu vidíme, jak široká paleta vymezení jednoho běžného a všem známého pojmu existuje. Ačkoliv je tato práce zaměřena pouze na organizovanou soutěžní činnost, v jejímž duchu se nesou definice Sýkory nebo Bedřicha, je patrné, že tyto definice nejsou dostačující. Při sociologickém zkoumání se nelze odprostit od společnosti a širšího sociálního kontextu.

1.1.2 Definice forem sportovní činnosti

Sportovní aktivita se dá dle míry institucionalizace, soutěživosti, výkonu a vynaložených prostředků a úsilí dělit. Pokud bychom na jejich základě chtěli různé formy sportování dělit, tou nejzákladnější úrovní by byl volnočasový nebo rekreační sport. V této podobě se sportovní aktivitě alespoň jednou za čas věnuje velká část populace. Dalším stupněm je výkonnostní sport. Jeho definování je již trochu na hraně. Výkonnostní sport může být vyšším stupněm volnočasového sportování, zaměřeného na celkové zvýšení výkonnosti a fyzické kondice. Taktéž se však jedná o organizovaný institucionální sport s pěvně danými pravidly a soutěžními kláními. Nejvyšší úroveň takovéhoto organizovaného sportovního soutěžení je pak označována přívlastkem vrcholový sport. Těžko mezi vrcholové sportovce zařazovat účastníky nižších soutěží, pro něž je sport přece jen něčím jiným, než pro opravdové vrcholové sportovce.

Konkrétní vymezení toho, co již je vrcholový sport, je složité. Je vrcholový sport spojen s výdělkem, s účastí na určité výkonnostní úrovni, nebo se sportovními úspěchy? Ne v každém sportu jsou totiž tyto aspekty provázány. Ve spojení s výdělkem bývají sportovci rozdělováni na profesionály, poloprofesionály a amatéry na základě výše jejich příjmu ze sportu. Toto dělení je obdobou obecnějšího dělení na vrcholové a vyšší a nižší výkonnostní sportovce. Pro tuto práci je podstatné, že mezi zkoumanými sportovci se nachází pouze ti vrcholoví a výkonnostní vázáni členstvím v sportovních oddílech pod záštitou unie nebo s možností účastnit se oficiálních národních a regionálních soutěží. Téma sportu tak není vztahováno k celé populaci.

Pokud se zamyslíme nad různými formami sportovní činnosti, je zcela zřejmé, že odlišná organizační struktura a podstata sportovní aktivity může mít dopady na jiné vnímání sportu u organizovaných výkonnostních a vrcholových sportovců, než u rekreačních. V této práci se zaměříme na vrcholové a výkonnostní sportovce, registrované nebo účastnící se oficiálních soutěží organizovaných svazy nebo uniemi.

1.1.3 Definice sportovní disciplíny

Již jsme si vymezili pojem sport a pomocí vhodných přívlastků i konkretizovali rozdílné formy participace. Nyní je však třeba si říct, co je a není sportem, tedy jaké konkrétní činnosti lze považovat za sport. Názory na to, co vlastně je a není sport, se můžou lišit. Trochu nadneseně je v dnešní době za sport považována de facto každá činnost, kde dochází k soupeření a soutěži. V některých případech je tak užití slova

sport pouze abstraktním pojmenováním. I mezi činnostmi považovanými za sport se ale setkáme s aktivitami, které představě o sportu příliš neodpovídají. Lze šachy, kuželky nebo motorismus považovat za sport? Tyto činnosti jsou obecně považovány za sport, ale nevyžadují vysoké fyzické výkony spojené s představou o sportu. Odpovědi na otázku, co je a není sport, se v běžné populaci liší. „Konečným arbitrem je zpravidla Mezinárodní olympijský výbor, a to v kontextu zvažování, které soutěžní aktivity mohou být v souladu s jejich povahou a globálním rozšířením vřazovány jako letní či zimní olympijské disciplíny“ [Sekot 2006: 25]. Pro tuto práci však není hodnocení Mezinárodního olympijského výboru směrodatné. To, zda je daná činnost relevantní, je hodnoceno na základě existence mistrovských soutěží a splnění definic sportu.

1.2 Sport a člověk

1.2.1 Sport a socializace

Socializace je proces začleňování se do společnosti, osvojování si společenských pravidel a norem, formování vlastní identity, učení se sociálním rolím a celkové tvorby „sociálního Já“. Člověk si během tohoto procesu vytvoří sociální normy, hodnoty a chování odpovídající svému společensko-kulturnímu okolí. Keller [2005] vidí socializaci jako prostředek kontroly lidského chování. V rámci socializace jsou předávány základní normy a hodnoty předešlých generací.

Socializace probíhá jak na úrovni celospolečenské, tak na úrovni příslušnosti k určité skupině. Primární socializace probíhá v nejútlejších letech života především prostřednictvím rodiny. Sekundární socializace probíhá v různé míře po zbytek celého života, především na poli institucí a různých skupin. Rodina je doplněna školou a přáteli, a později je jimi, zaměstnáním, zájmovými (např. sportovní oddíly a jejich členové) a společenskými skupinami víceméně nahrazena. Bez správné socializace je pro člověka složitější vstupovat do interakcí a může se z něj stát sociálně narušený až deviantní jedinec. Negativní je také socializace do skupiny společností viděné jako špatné (zločinci, násilníci, drogově závislí apod.).

Důležitým prvkem v socializaci je hra. Dle G. H. Meada probíhá většina sociálního učení skrze hru. Během ní dochází k identifikacím a imitacím rolových vzorů. Mead rozlišuje hru-play, založenou na imitování vzoru a hraní si na něj, a hru-game, která obsahuje složitější soubor pravidel, které je nutné pochopit a přizpůsobit se

jim. Sportovní aktivita je právě takovým příkladem hry-game, kde je nutné přizpůsobit se souboru pravidel a víc než jen napodobovat. „V rámci hry a přesném dodržování jejích předem stanovených pravidel se každý jedinec přizpůsobuje společenským normám, je jimi utvářen ve složité sociální interakci. To vše se děje za účasti emoční dynamiky specifické pro hru a odlišné od jiných socializačních mechanizmů“ [Slepička 2009: 112]. I přes to dochází ve sportu k záměrné nápodobě, často s konkrétním cílem. Převážně se jedná o napodobování vzorů skrze sportovní a charakterové atributy.

Sport poskytuje možnost velkého množství sociálních interakcí jedinečných pro dané zázemí a kulturu. „Sport zrcadlí společnost a může do určité míry přispívat k jejím proměnám. Rozšířenost sportu zvláště mezi dětmi a mládeží vede k závěru, že musí odrážet mnoho běžných norem a hodnot vyzrálé společnosti, a tudíž přispívá k reprodukci příznačných společenských hodnot“ [Flemr, Valjent 2010: 76 dle Weiss 2000] .

Ve spojení se sportem je nutné rozlišovat socializaci sportem a socializaci do sportu. Při socializaci do normálního života skrze sport jde o důsledky a efekty sportovní účasti ve spojení s jinými oblastmi a pro ně příznačnými schopnostmi a vlastnostmi. Sport tak napomáhá k inkluzi ve společnosti. V socializaci do sportu na přesahu mimo sport nezáleží a jde především o začlenění do sportovního prostředí. „Socializace sportem zahrnuje množství efektů aktivního sportování, kdy jde jak o získávání motorických dovedností, tak utváření hodnotového systému, formování a akceptace sociálních norem a zvyšování sociální kompetence. Vychází se přitom z toho, že aktivní sportování navozuje sociální prostředí, které má v sobě potenciál jak urychlit, tak i zpomalit rozvoj osobnosti“ [Slepička 2009: 113]. Míra socializace sportem je ovlivňována intenzitou sportovní aktivity.

1.2.2 Sport a motivace

To, z jakého důvodu se sportovci sportu věnují, do jisté míry předurčuje, co ve sportu hledají a jaké prvky jsou pro ně důležité. Motivace je ve Velkém psychologickém slovníku Hartla a Hartlové [2010] definována jako proces zahájení, udržování a usměrňování zacíleného chování pomocí vnitřní síly, která vzniká působení vnitřní a vnější stimulace.

Motivace tak může vycházet jak z vnitřních potřeb, tak z vnějších podnětů, tzv. incetivů. Potřeby vznikají z vnitřního nedostatku, zatímco incetivy jsou vnější události a

jevy, které mohou potřeby vyvolávat nebo uspokojovat. Při vzbuzení potřeby vzniká motiv, který je tak produktem potřeb a incetiv [Hrabal ml., Man, Pavelková 1984].

Motivace je spojena s hodnocením cílů a výběrem těch nejdůležitějších. Po fázi hodnocení dochází k iniciaci intence a samotnému jednání. V konečné fázi dochází k dokončení akce zaměřené na cíl a zhodnocení úspěchu celého procesu [Stuchlíková v Blatný 2010].

Organismická teorie motivace je stavěna na vlastní aktivitě. Člověk uspokojuje své potřeby díky působení na své vnitřní a vnější prostředí. Podobně kognitivní teorie je založena na vlastní realizaci subjektivní interpretace potřeb. Obě teorie se tak přiklání k vlastní aktivitě při rozhodování o dosahování cílů [Maroušková 2011 dle Tenenbaum, Eklund 2007].

H. A. Murray popsal několik základních potřeb. Mezi popisovanými potřebami se nachází potřeba moci, úspěšného výkonu, afilace-intimity, rozvoje-poznávání a hry [Plháková 2005]. Tyto potřeby korespondují s dimenzemi srovnávání, zkoumanými v celé této práci. Ve výkonové motivaci je důležitá potřeba dosažení dobrého výkonu [Plháková 2005]. Motiv moci obsahuje potřebu dokázat vlastní sílu a vliv. Důležitý je prvek dominance. Pokud chování není dominantní, jde především o vlastní osobu. Pokud chování je dominantní, směřuje k ovlivnění ostatních ke kooperativnímu, výkonovému nebo soutěživému chování [Hrabal ml., Man, Pavelková 1984]. Motiv afilace a intimity je založen na potřebě vztahů, utváření přátelství a udržování jejich pozitivního stavu, například za pomoci společných aktivit [Maroušková 2011]. Motiv rozvoje a poznávání je spojen s potřebou osobního růstu a motiv hry s rozptýlením.

Sekot zmiňuje, že se determinanty individuální přípravy a uskutečňování činnosti v oblasti sportu liší. „Je přirozené, že vliv těchto motivů se v závislosti na věku, pohlaví a sociálním pozadí jedince a zejména pak v kontextu různých forem sportu mění.“ [Sekot 2006: 113].

Komplexní zkoumání sportovních motivů je vzhledem k psychologickému základu obtížné, na čemž se shoduje většina autorů [Sekot 2006, Klérová a Klobouk 2006, Flemr a Valjent 2010]. V této práci to také není primárním cílem. Tím je zaměřit se na to, jaké motivy sportovci sami vnímají a jakou jim přikládají váhu. Následně potom odhalit rozdíly mezi skupinami a vztah k ostatním oblastem zkoumání.

1.2.3 Sport a jeho funkce

Sportovní činnost má velké množství funkcí. Kromě již zmiňované funkce socializační a výchovné, kdy sport pomáhá vštěpovat kulturní přesvědčení, hodnoty, normy, morálku a pravidla, nalezneme i mnohé další. Ty se mohou lišit v závislosti na charakteru sportovní činnosti. Odlišné funkce plní rekreační sport a odlišné vrcholový a výkonnostní sport. I důležitost jim společných funkcí se různí.

Různost funkcí do jisté míry vychází z přístupu ke sportu. Sarah Gilroy [1999 odkaz v Flemr, Valjent 2010] popisuje dva modely sportu. Společenský model sportu se vyznačuje tím, že pro sportovce je důležitější společenský význam a setkání s lidmi. Není kladen takový důraz na výsledek a soutěž. Činnost tak má přinášet pobavení, radost a sociální kontakty, bez přehnaného zacílení na úspěch. Na druhé straně stojí závodní model sportu. V něm je nejdůležitější výsledek, soutěživost a úspěch. Tomu je přizpůsobována celá aktivita. Tento model je strukturován v závislosti na úrovni. Na nejvyšší vrcholové úrovni přináší uznání, popularitu a peníze [Flemr, Valjent 2010: 75].

Ve spojení se společenským významem sportu zmiňuje několik autorů (např. Jarvie 2006) integrativní funkci, kdy sport pomáhá k začlenění jednotlivců jak do sportovních skupin, tak následně do ostatních společenských skupin. Sport sám o sobě může dle R. Kohoutka vytvářet sociální oporu. Díky množství interakcí je sport dobrým prostředkem k seznámení. Díky vzniklým vztahům může v určitých ohledech zastupovat rodinu a nejbližší osoby. Kromě zastupitelské funkce tak plní i socio-emocionální funkci, důležitou pro socio-psychologickou stabilitu [Jarvie 2006]. Ze společenského modelu sportu vychází funkce spojené s trávením volného času, zájmovou aktivitou a vlastní zábavou. Organizovaná činnost, jejímž předpokladem je osobní růst a cíl v podobě vítězství poskytuje prostor k vlastní seberealizaci a uspokojení vlastních potřeb. Bláha [dle Sekot 2006] dokonce zdůrazňuje funkci uvolnění erotického napětí a přebytku sil.

Jiné funkce můžeme naleznout ve vztahu k závodnímu modelu sportu. Vrcholový sport má funkce v mnohém přesahující samotného sportovce. Důležitá je především ekonomická funkce, související s čím dál tím větší komercionalizací sportu. Sportovní aktivita přináší sportovci možnost zajímavého profesního uplatnění. Dle Jarvieho má sport významnou sociálně-mobilitní funkci. Na druhou stranu však sport zasahuje ekonomicky ještě mnohem dál. Stejně tak tomu je i u politické a mezinárodně integrační

funkce. Sport ovlivňuje mezinárodní i vnitrostátní vztahy a má svůj význam v dosahování vyšších cílů. Ideologické využití sportu nebývá vzácností.

Někde mimo vymezení obou modelů se nachází další funkce. Sport je ve většině případů především fyzickou aktivitou. Díky tomu prospívá fyzické kondici a rozvoji těla. Do určité míry tak napomáhá zdravému životnímu stylu. S vysokou intenzitou a dlouhou dobou sportování však hrozí zdravotní rizika. Rizika hrozí i psychická. Celkově ale sport spíše přispívá ke kázni a dobrému pocitu a poskytuje vzrušení a adrenalin.

V neposlední řadě lze na sportovní oddíly nahlížet také jako na zdroje informací a vědomostí, podobných většině sociálních skupin.

1.2.4 Sport a interakce

Sport poskytuje mnoho možností pro vytváření sociálních kontaktů. Formování nových vztahů se projevuje vně i mimo sféru sportu [Coakley 2007]. Mnoho sportů je založeno na vzájemné spolupráci a úzkém kontaktu. Sportovní oddíly, družstva, nebo týmy vytváří sociální skupiny s rozsáhlou oblastí sociálních interakcí. Primární je vnitřní interakce, sekundární pak interakce a střetávání s jinými skupinami. Za skupinu lze považovat již dvě osoby, vznikají tudíž i v těch nejindividuálnějších sportech.

Sportovní skupiny se většinou vyznačují společným cílem, vzájemnou vnitřní motivací, vlastní strukturou, souborem norem a sítí vztahů odpovídající danému odvětví činnosti. Především u kolektivních sportů vzniká kolektivní identita, kdy se jednotlivci identifikují do týmu jako celku. Sport je institucí otevřenou všem, proto v něm dochází k široké škále různých interakcí a může napomoci k odstranění diskriminace. Organizovaný sport má formální charakter, takže vznik takovýchto společenství je podmíněn souborem pravidel [Slepička 2009].

Vznik vztahů ve sportu je v první řadě motivován společným cílem a aktivitou. V dalším kroku vzniká struktura vztahů, postavení a vlastních rolí. V každé skupině hraje vliv míra integrace do skupiny a celková koheze. Ty jsou ovlivněny druhem sportu a jeho požadavky. Sportovní týmy vyžadují nejvyšší míru integrace a koheze, naproti tomu malé tréninkové jednotky individuálních sportovců tak vysokou míru nevyžadují [Slepička 2009].

Charakter vztahů se během času mění. V mladším i starším věku sportovní organizace plní částečně funkci primární skupiny, ve které je jedinec veden osobou trenéra a mezi ostatními sportovci nachází přátele. Podstatné je formování identity a

vzájemná interakce [Slepička 2009]. V pokročilejším věku ztrácí osobnost trenéra na významu a počet i charakter interakcí a vzájemných vztahů se mění.

1.2.5 Sport a etika

V posledních desítkách let roste ekonomický a mediální význam sportu. Sportovní oddíly už nejsou pouhými sdruženími pro členy se stejným zájmem, kterým umožňuje jej realizovat. Jejich charakter se mění a stávají se více ekonomickými subjekty. Množství peněz a slávy, které sport poskytuje, se zvyšuje. Kromě vždy přítomné touhy vyhrát se tak objevují nové motivace k úspěchu. A úspěchu může být dosaženo i nečistou hrou. Především v posledních letech roste počet mediálně zobrazovaných kauz týkajících se korupce ve sportu. Korupce je zneužitím postavení, funkce, moci nebo prostředků k vlastnímu prospěchu. Ve sportu jako i v jiných oblastech je korupce vytvářena úplatky a známostmi. Takovéto jednání je nejvážněji hodnoceno ve vrcholovém sportu. Vyskytuje se ale i na nižších úrovních. Rozdíl nalezneme především v míře a objemu financí.

Korupční a intrikánské chování ve sportu je v rozporu se sportovní etikou. Etické a morální chování je do jisté míry potlačováno tlakem a touhou po vítězství. Klesá tak význam fair-play hry a chování. Formální rámec sportovních pravidel definuje ideální sportovní chování. Součástí pravidel jsou sankce za provinění se proti nim. Fair-play jednání není konkrétně vymezeno v pravidlech a odehrává se na úrovni individuálních morálních hodnot a vnímání. „Je to způsob myšlení, nikoli pouhé chování“ [Hodaň 2000: 10]. V některých herních nebo závodních situacích se stává určitá reakce v souladu s fair-play nepsaným pravidlem, v jiných tomu tak není. Porušení sportovní etiky může být zapříčiněno mnoha individuálními a společenskými faktory.

1.3 Muži a ženy ve sportu

Pohlaví je v sociologii sportu častým tématem. Nejvíce prostoru je věnováno studiu a hodnocení postavení žen ve sportu. Takovéto studie se ale zabývají především rozdíly mezi muži a ženami, co se týče nerovnosti v příležitostech a podmínkách.

V sociologii a psychologii se často nepracuje s termínem pohlaví, nýbrž s pojmem gender. Termínem gender se označuje „soubor sociokulturně vytvořených sociálních rolí spojených s příslušností k biologickému pohlaví“ [Hartl, Hartlová 2000: 176]. Zatímco pohlaví je dáno čistě biologicky, gender je spoluutvářen konstrukcí vlastní

identity skrze sociální aspekty. To, do jaké míry je gender vrozený a daný biologicky, a do jaké míry je společensky utvářený se v různých teoriích liší. Dá se ale říct, že muž se rodí s určitými predispozicemi pro muže, které nadále rozvíjí a během genderové socializace se učí roli muže.

Není pochyb o tom, že sport je vnímán především jako maskulinní činnost. Velká část sportů obsahuje typicky mužské prvky. Mužské sporty jsou také více medializovány a sledovány. Přesto počet a význam žen ve sportu roste. Kritická feministická sociologie říká, že sociální uspořádání je založeno na zájmech mužů. Sport, jakožto významný socio-kulturní fenomén je pak odrazem společnosti [Sekot 2006: 316].

Problémem pro ženy může být samotná možnost sportovat. Především v dospělém věku jsou požadavky sportovní aktivity neslučitelné s požadavky na ženu. V České republice je vysoká zaměstnanost žen. Tím pádem mají ženy omezené časové možnosti, a pokud se musí starat o domácnost nebo děti, jejich možnosti jsou ještě menší [Sekot 2006]. Sport totiž klade vysoké požadavky na volný čas a také peníze. Pokud se tak žena nevěnuje sportu na vrcholové úrovni, většinou se mu v organizované soutěžní formě nevěnuje vůbec. Naproti tomu je u dospělých mužů organizovaná sportovní aktivita na nižších úrovních mnohem častější.

I přes to všechno počet žen ve sportu stále narůstá a vyrovnává se počtu mužských sportovců. Nerovnosti se neustále snižují a ženský sport nabývá na významu. To umožňuje nahlížet na obě pohlaví z hlediska možnosti sportovat podobně a rozdíly hledat v samotné činnosti a jejím významu.

1.3.1 Charakteristika mužů

U mužů i u žen plyne mnoho charakteristik z očekávání a genderové role. Od mužů je očekávána síla a nezávislost, která u mužů vyúsťuje v schopnost spoléhat sám na sebe a tendenci k většímu sebeprosazování. Také mají větší potřebu usilovat o moc a nadřazenost [Vágnerová 2007]. „Vidí se totiž více ve smyslu svých individuálních úspěchů, vlastností, hodnot a schopností. Jde o znaky, díky nimž jsou jedineční“ [Lippa 2009: 71]. Díky svému většímu individualismu se ale cítí odcizení [Vágnerová 2007].

Muži jsou více zaměřeni na výkon a kladou tak důraz na osobní vyniknutí. Jsou motivováni úspěchem a případný úspěch připisují svým schopnostem, zatímco neúspěch vysvětlují vnějšími okolnostmi [Karsten 2006]. Obecně jsou považováni za agresivnější, asertivnější, více riskují a vyhledávají vzrušení, a často tak upřednostňují konfrontaci.

Své nadhodnocené vnímání sebe potřebují prokazovat, díky čemuž spolu často navzájem soupeří [Vágnerová 2007].

Sociální status muže předurčuje silnou rozhodnost a cílevědomost. Převážně v období adolescence mají muži vyšší sebeúctu a v průběhu celého života tendenci k sebepřeceňování. Díky větší sociální dominanci se domnívají, že genderové nerovnosti jsou opodstatněnou součástí společnosti [Lippa 2009].

Sportovní klání vzniklo z iniciativy mužů a jejich potřeby soutěžit a poměřovat své schopnosti. Díky silnějšímu individualismu poskytuje muži prostor pro realizaci vlastního úspěchu. Sport je v mužském životě brán skoro jako samozřejmost a prostředek k socializaci, který odráží některé prvky genderové identity. „V počátečních stádiích si právě zde jedinec osvojuje svoji příslušnost k pohlaví ve smyslu přiměřeného chování, postojů a aktivit hochů a dívek. U chlapců se tak zpravidla očekává – z hlediska vztahu ke sportu nesmírně důležitá – maskulinní tvrdost, u dívek pak spíše něžnost a poddajnost“ [Sekot 2006: 49].

1.3.2 Charakteristika žen

Ženy jsou oproti mužům více orientovány na vztahy a city. Jejich citlivost se projevuje vyšší útlocitností, úzkostí, nervozitou, neuroticismem a zranitelností. Zranitelnost a horší reakce na stresové situace v ženách vyvolává opatrnost a snahu vyhnout se poškození [Lippa 2009].

Ženy jsou dle Simona Barona-Cohena [2003 odkaz v Lippa 2009] empatizátory. Společenská blízkost a sociální cítění je jim vlastní. Oproti mužům na sebe nahlížejí spíše v souvislostech s ostatními, ve smyslu vztahů s nimi, sociálních rolí a povinností. Díky jejich sklonům starat se často poskytují sociální pomoc a podporu. Právě na péči a spřízněnosti je založené ženské morální smýšlení, které se vykazuje vysokými normami [Lippa 2009].

Vzájemná spolupráce a konverzace je v běžném životě na vyšší úrovni než u mužů. V komunikaci se stejným pohlavím jsou přátelštější a snaží se o společnou účast v aktivitách. Vzájemné soupeření mezi ženami je závislé na situaci [Lippa 2009].

Sport může v životě ženy plnit odlišné funkce než je tomu u mužů. Poskytuje ženě možnost emancipace a „pro mnoho žen může být odrazovým můstkem pro jejich lepší postavení ve společnosti“ [Bubeníková 2009: 10]. Díky větší orientaci na vztahy může být sport vnímán více společensky a také působit více emocí, než je tomu u mužů. Pro ženy, hledající ve svém životě jistotu, může vytvářet oporu a pevné zázemí, kde

vyhrát není to nejdůležitější. Neúspěch je také pro ženy na rozdíl od mužů lepší motivací [Karsten 2006].

1.4 Stárnutí a sport

Sport se dá do určité míry provozovat v průběhu většiny života. Jeho význam se však během dospívání a stárnutí může měnit. Stárnutí se projevuje fyziologicky, psychologicky i společensky. Salmela [1994] popisuje čtyřfázový model sportovní kariéry. V první fázi jde o iniciaci sportovní kariéry, tedy počátek aktivní účasti. Druhá fáze je zaměřena především na rozvoj sportovní kariéry, který bychom mohli individuálně datovat do období adolescence. Po fázi rozvoje přichází fáze sportovního mistrovství, význačná pro mladší dospělé. V poslední fázi dochází k ukončení sportovní kariéry, v závislosti na sportu a individuální situaci nejčastější v období okolo 30 až 40 let. Pro lepší pochopení sociálních a psychologických změn v průběhu života a tudíž i sportovní kariéry si přiblížíme jednotlivé životní etapy.

1.4.1 Adolescence

Adolescence je obdobím mezi dětstvím a dospělostí. V životě člověka se jedná o důležitou dobu, kdy docházení osvojování si nových rolí, schopností a návyků. Dochází k přípravě na roli dospělého, postupnému snižování významu rodiny a růstu integrace do dalších institucí a společnosti.

1.4.1.1 Časové vymezení adolescence

Se sportem většina lidí začíná již v raném věku. První životní změny způsobené stárnutím přichází v období adolescence. Adolescence je ve většině literatury časově vymezována do období 15-20 let, v některých případech i do pozdějších let. V širším vymezení dospívání se časná adolescence (10-13let) překrývá s obdobím pubescence. Střední adolescence (14-16 let) je potom určena plnou reprodukční zralostí. Pozdní adolescence (17-20 let) je obdobím, kdy se ukončuje tělesný růst a biologická kritéria jsou nahrazena psychologickými (dosažení osobní autonomie), sociologickými (role dospělého) a vzdělanostními (ukončení vzdělání a získání profesní kvalifikace) [Macek 1999: 11-12].

1.4.1.2 Charakteristika střední a pozdní adolescence

V období adolescence dochází duševnímu růstu a vyššímu sociálnímu učení. Rozvíjí se lidská osobnost a základní schopnosti dospělých jedinců. Dospívající přijímají novou sociální roli. V dřívější době byla tato role konkrétněji a konzistentněji vymezena. V dnešní době, kdy dochází k růstu možností a větší svobodě v rozhodování je role dospívajícího variabilnější. V tomto období se mění i role sportovce. Sportování již neznamená pouze bavení se, ale vyžaduje větší obětování a snahu a začíná být silně zaměřeno na výsledky. Ze společenských, politických a kulturních důvodů je adolescence brána jako samostatná životní fáze a je jí přikládán velký význam.

Během dospívání dochází ke změně vnímání sebe sama a okolního světa, změně vztahu k vrstevníkům a starším osobám, diferenciaci citů a jejich prohlubování, tvorbě a ujasnění hodnot a priorit a volbě studijní a profesní orientace. Toto období je tak obdobím zmatku a vytváření vlastní identity. Adolescenti žijí v domnění, že jsou výjimečnými jedinci, lepšími než ostatní, a že je ostatní vnímají jako střed pozornosti. Na druhou stranu se však vnitřně cítí osamoceni a nepochopeni okolím [Macek 1999: 28-29]. Svůj egocentrismus pak přenáší do většiny sfér společenského života, sport nevyjímaje.

V období střední adolescence se dospívající vyznačují snahou lišit se a být zajímaví a také určitou neakceptací společenských pravidel a norem a revoltou proti všemu, co je jim vštěpováno jako důležité a povinné. Sportovní aktivita se vyznačuje vysokou mírou sebekázně a akceptací autorit a formálních pravidel. Sportovcům může poskytnout rámec pro přijetí jiných souborů pravidel a celkově umírnit jejich nekázeň. Důležitá je postava trenéra, která v období vzdoru působí jako jedna z hlavních autorit. V dospívání jsou jedinci snadno ovlivnitelní a jsou vystaveni mnoha rizikům od agresivního chování, přes trestnou činnost až po drogy a smrt. Z tohoto důvodu roste význam organizovaných činností.

V. Seltzerová [1989 odkaz v Macek 1999] považuje vrstevnické vztahy za nejdůležitější formu vztahů v období dospívání. Vztahy s rodiči jsou sice nadále důležité, nicméně do popředí se dostávají vztahy s vrstevníky. Důležitá je konfrontace a přítomnost ostatních. Při přechodu do nového prostředí a role vznikají nová přátelství, která mohou být potlačena při přechodu do další fáze života a opětovné změně role. V subkultuře mládeže se formuje další subkultura sportovců, které spojuje cílená organizovaná aktivita v malé uzavřené komunitě podobné školní třídě. Jedná se vlastně o malou skupinu nebo partu. Obecně je v tomto období přátelství důležitější pro

děvčata. U chlapců má spíše kolektivní charakter založený na identifikaci s partou nebo společné aktivitě [Macek 1999: 74]

V pozdní adolescenci dochází k ukončení sekundárního vzdělání a začíná hledání zaměstnání nebo studium na vysoké škole. Dochází ke změně životního stylu a s ním spojené hodnotové orientaci. Z hlediska identity se posiluje sociální aspekt. Lidé si hledají své místo, přehodnocují vztahy, osamostatňují se a více plánují. Pomalu se začínají projevovat aspekty spojené s životem v dospělosti, kdy ubývá volného času, přibývá odpovědnosti a povinností. Sportovci stojí před rozhodnutím o tom, jestli při přechodu do dospělých kategorií bude sport plnit především funkce zábavy a fyzické aktivity, nebo zda se mu budou věnovat na vrcholové úrovni. Takovéto rozhodnutí pak do určité míry ovlivní životní styl.

Adolescence je tedy významně spojena se zmatkem, hledáním svého místa ve společnosti a utváření nových hodnotových systémů a priorit. Důležitá je víra ve vlastní výjimečnost a egocentrismus. „Já“ je tedy stavěno do popředí. V souvislosti se sportem to tedy může znamenat ne zcela konkrétní představu o tom, jaký význam má mít a jaké funkce plnit. Zároveň je toto období ještě výrazně idealistické, což ve spojení s pocitem výjimečnosti může ovlivňovat sportovní cíle a aspirace.

1.4.2 Dospělost

Dospělost je z právního hlediska ustanovena dosažením zletilosti v 18 letech. Z vývojového hlediska má tato etapa širší vymezení. „Dospělost je období vrcholu zrání, a na základě funkcí nebo souboru funkcí je obvykle dělena na biologickou, emocionální, sociální a kognitivní. Psychická dospělost se projevuje stabilitou, schopností samostatně jednat myslet a reálně plánovat. Taktéž přichází větší uvědomění si odpovědnosti za své činy“ [Hartl, Hartlová 2010: 120]. Svůj život vidí více realisticky a také tak dokáže odhadnout vlastní síly a možnosti [Vágnerová 2007]. Člověk i nadále prochází dalším vývojem, především v prvním období dospělosti. Stejně tak, jak nalezneme rozdíly mezi fázemi dospívání tak i v různých fázích dospělosti nalezneme odlišnosti v sociálním chování, vnímání a myšlení.

1.4.2.1 Časové vymezení dospělosti

Jako tomu je při odlišném vymezování fází dospívání, tak existují rozdílná vymezení etap dospělosti. Langmeier a Krejčířová [1998: 161] definují několik vývojových etap člověka. Časnou dospělost vymezují do období 20-25 let a popisují ji

jako období mezi adolescencí a plnou dospělostí, vztažené k převzetí nových úkolů a určitému stupni zralosti. Období střední dospělosti navazuje na časnou dospělost a končí v 45 letech. Je to období relativní stability a plné výkonnosti. Ve sportu ve velké většině případů končí soutěžní činnost právě v tomto období. Pouze v některých sportovních odvětvích je možné pokračovat i v období pozdní dospělosti, která trvá do 60-65 let. Jedná se především o disciplíny, které jsou založené převážně na specifické schopnosti a dovednosti a fyzický výkon není hlavní náplní. U jiných autorů nalezneme odlišná rozdělení. Říčan [2004] dělí dospělost do čtyř etap, kde první je vymezena 20-30 lety, druhá 30-40, třetí 40-50 a čtvrtá 50-60. Vágnerová [2007] rozlišuje pouze tři etapy: mladou (20-30 let), střední (40-50 let) a pozdní (50-60). K obdobnému dělení se přiklání Švancara [viz. Kuric a spol. 1986], jehož dělení je mladá dospělost (20 až 30-32 let), střední dospělost (30-32 až 46-48 let) a starší dospělost (do 60-65 let). S přihlédnutím k sociálním faktorům a fyzické náročnosti většiny sportů se zdá dělení Langmeiera a Krejčířové nejvhodnější. A. Sekot [2006: 98] v souvislosti se sportem také definuje 26 let jako nejvyšší hranici mládeže.

1.4.2.2 Charakteristika časné dospělosti

Časná dospělost se vyznačuje identifikací se s rolí dospělého. S ní přichází upevnění si vlastní identity a konkretizace osobních cílů. Lidé si začínají hledat partnery a větší roli již hraje možná společná budoucnost. Někteří v tomto období začínají zakládat vlastní rodiny. Naopak tedy roste nezávislost na rodičích, co se týče sociálního a finančního zabezpečení [Langmeier, Krejčířová 1998: 162]. Tyto události jsou do jisté míry ovlivňovány vzděláváním. S dřívějším ukončením vzdělání zpravidla roste pravděpodobnost, že dojde k dřívějšímu osamostatnění od rodiny a vlastnímu životu. Není to však pravidlem. Vzdělání také ovlivňuje volbu profese a získávání odpovědnosti a postavení v zaměstnání. Lidé, studující vysokou školu, získávají stálé zaměstnání v pozdějším věku. Především potom ti se všeobecným středním vzděláním. „U aktivního sportování hraje podstatnou roli vstup do zaměstnání...“ [Tuček 2000: 208].

Jak už bylo zmíněno, v období časné dospělosti dochází k růstu významu intimity. Intimita je spojena s vlastní identitou a jejím propojováním s identitou ostatních. Při tom je důležité nemít strach o ztrátu své identity. Intimita do jisté míry vychází z generativity. Generativita je pojem související s produkcí. Jedná se vlastně o stádium,

kdy by člověk měl vytvářet něco hodnotného, jako potomstvo a hmotné i nehmotné statky [Drápela 1997].

V tomto období lidé redukují svou sociální síť pro maximalizaci sociálních a emočních zisků a minimalizaci rizik. Vzrůstá diferenciace emočních prožitků a vnímavosti. I přes to jsou schopni přijmout riziko, což vyúsťuje v navazování většího množství vztahů a společenského života. Díky většímu množství interakcí ale roste i počet těch negativních. Růst počtu navazování vztahů vyplývá ze zvýšené orientace na mezilidské vztahy [Vágnerová 2007: 24-25]. Tato dvě tvrzení vlastně znamenají, že se lidé i přes vědomí rizika snaží získat nové přátele, ale známosti, které shledávají jako, nepřínosné se následně snaží ukončit.

Sport poskytuje možnost jak získávat známosti a dále z nich těžit v oblastech, kde to potřebují a hledají naplnění. Otázkou je, jestli v tomto kontextu sportovci sport vnímají a jsou si vědomi jeho prospěchu v společenské oblasti. Podstata soutěžního sportování je přece jen ve vzájemném soupeření, úspěchu a mistrovství. A právě onen úspěch je ve většině sportovních disciplín založen na vůli, píli, snaze a fyzických dispozicích. Dle Říčana [2004] je právě období časné dospělosti vrcholem fyzických sil a energie. S více realistickým pohledem je dospělý lépe schopen zhodnotit své potřeby, cíle a schopnosti. Realistické vnímání s věkem roste a ovlivňuje pohled na vlastní život, sportovní činnost nevyjímaje.

1.4.2.3 Charakteristika střední dospělosti

Období střední dospělosti je vrcholem produktivity a vyhledávání a plnění životních cílů. Stále dochází k upevňování identity a posilování odpovědnosti v roli dospělého [Langmeier, Krejčířová 1998: 162] Stále více nabývá na významu vlastní rodinný život a stabilita v zaměstnání. Zajištění stabilizace profesního a rodinného života umožňuje člověku zaměřit se na další životní cíle.

Existence potomka staví dospělého do nové životní role. Druhá polovina období střední dospělosti bývá označován jako střední věk. U žen je spojen s potřebou jistoty a také končícím reprodukčním obdobím. Toto téma naopak nemá velký vliv na muže. Ti zase častěji prožívají krizi středního věku. Ta je způsobena jistou vyčerpaností dosavadním životem a lidé se poté částečně vrací do období adolescence a znovu se hledají. Krize středního je spíše psychologickým a sociálním konstruktem a nepostihuje každého, nicméně se mezi středními a pozdními dospělými vyskytuje.

Existence stability, nebo naopak potřeba znovu se nalézt se promítá do vnímání sebe i okolí a tudíž i významu jednotlivých oblastí. Je proto složité definovat roli sportu v tomto věku. Pokud je pro sportovce zdrojem obživy, je to ještě stále vcelku jasné. V ostatních případech je možné, že plní nadále stejně funkce jako v časné dospělosti, nebo získává nový význam. Jedno je však jasné. V průběhu tohoto období většina sportovců ukončuje svou soutěžní činnost a často i rekreační. Dle Říčana [2004] si během střední dospělosti dávají mnohem větší pozor na svou pohybovou aktivitu. Výkonnost lidského těla postupně klesá a po 40. roce života je již tento pokles znatelný a pocítitelný.

1.5 Individuální a kolektivní sport

Výběr sportovního odvětví nebo disciplíny může být ovlivněn mnoha faktory. Každé odvětví nabízí a poskytuje jiné možnosti a odehrává se v odlišném prostředí. Díky odlišnému prostředí probíhá socializace sportem v různých podmínkách a aspekty role sportovce jsou odlišné.

„Děti a mládež doslova excelují v individuálních sportech. Úspěchy v týmových sportech přicházejí zpravidla později. Kolektivní sporty vyžadují mj. určitý stupeň sociální zralosti, která není v takové míře nezbytná pro individuální sporty. Děti s cílem týmové práce zdůrazňují dobrou práci pro mužstvo oproti dosažení individuálního úspěchu. Je zde spojení se souhlasnými motivy, ale důraz je kladen na pomoc ostatním, nikoli zapůsobení na ně. Cíl týmové práce je více vhodný pro dosažení ve sportu než třeba při školním zkoušení a je samozřejmě důležitější v kolektivních sportech nežli individuálních (Lee 1999 odkaz v citaci)“ [Flemr, Valjent 2010: 85].

Individuální sporty poskytují větší možnost seberealizace a osobního úspěchu. Sportovec vystupuje převážně nebo zcela sám za sebe. Je více vidět jako individualita. Nemusí se o své úspěchy dělit a podřizovat se vyššímu celku. Na druhou stranu je odkázán pouze sám na sebe a na své schopnosti. Nedostává se do takového množství interakcí a sportovní skupiny, kterých je členem nemají charakter týmu.

Kolektivní sporty jsou oproti tomu založeny na členství ve skupině. Osobní úspěch a požadavky by měly být podřízeny vyššímu dobru. Dobrý sportovní tým by měl být složen z individuálně silných jedinců, kteří však dohromady vytváří konzistentní a koherentní skupinu s kolektivním vědomím. Členství v týmu podporuje množství interakcí a sílu vzájemných vztahů. Členové na sebe mají navzájem velký vliv.

Výběr sportovního odvětví může do jisté míry reflektovat požadavky a touhy sportovce. Ten si může svou sportovní činnost vybírat právě na základě funkcí, které chce, aby plnila. Pokud je výběr ovlivněn zájmem a sympatií k danému sportu, může pak naopak participace v daném odvětví utvářet požadavky a vnímání sportovní aktivity.

2. Analytická část

2.1 Výzkum

Pro praktickou část byl zvolen kvantitativní výzkum formou samovyplňovacího dotazníku v elektronické podobě. Sebraná data poté byla analyzována statistickými procedurami. Cílem analytické části je popsat vnímání a vliv sportovní činnosti u organizovaných sportovců, tzn. u registrovaných sportovců, u kterých se předpokládá participace v oficiálních soutěžích a pravidelný trénink. V další části analýzy budou poté popsány podobnosti a rozdíly mezi jednotlivými skupinami sportovců. Výzkumná otázka tak zní: Jak se liší vnímání sportu sportovci z různých skupin? Cílem práce je tak odhalit a popsat rozdíly ve vnímání a vlivu vlastní sportovní činnosti ve vztahu ke sportovcům.

2.2 Výběr respondentů a sběr dat

Dotazování respondentů probíhalo formou dobrovolné ankety. Vzorek respondentů tedy nehledě na jeho strukturu nelze považovat za reprezentativní. Na anketu pravděpodobně odpovídali převážně ti, kteří měli o výzkum zájem a může se tak jednat o specifickou skupinu respondentů. Dotazník byl umístěn na veřejný web vyplnto.cz, který slouží pro tvorbu a realizaci dotazníkových šetření. Web sám poskytuje do určité míry reklamu pro výzkumy na něm umístěné. Další nábor respondentů probíhal skrze sociální sítě a fóra na stránkách sportovních oddílů. Na ně byla umístěna informace o tématu výzkumu a hledaných respondentech a odkaz na adresu dotazníku s prosbou o šíření této informace mezi další vhodné respondenty. Do jisté míry tak byl využit výběr nabalováním. Další specifičnost souboru tak může být způsobena internetovou formou dotazování. Ačkoliv je více než 85% obyvatel ČR v požadovaném věku uživateli internetu, může se do sebraného vzorku promítat

frekvence užívání internetu nebo socioekonomický status a internetové dotazování tak může dále přispívat k odlišné struktuře výběrového souboru oproti základnímu.

Zkoumanou populací jsou pouze organizovaní sportovci, členové oficiálních sportovních oddílů nebo účastníků oficiálních soutěží organizovaných sportovními uniemi a svazy. Tato podmínka byla popsána a zdůrazněna jak na sociálních sítích a fórech, tak v popisu dotazníku v místě jeho umístění. Vyplnění dotazníku však bylo umožněno i sportovcům, kteří v době výzkumu ať už ze zdravotních, či jiných důvodů nejsou schopni aktivního výkonu. V dotazníku je obsaženo několik otázek, ze kterých je možné odhalit respondenty, kteří se sportu delší dobu, nebo vůbec nevěnují a případně je vyřadit.

Důležitým předpokladem bylo dostatečné zastoupení zkoumaných skupin k možné statistické analýze. Tento předpoklad byl u základních třídících proměnných naplněn. Horší je situace u skupin vzniklých kombinací těchto třídících proměnných. Ne u všech kombinací se podařilo dosáhnout požadovaného počtu 30 respondentů. Tento počet bývá definován jako požadované minimum pro správné provedení základních statistických metod. Statistické minimum případů se liší v závislosti na požadavcích jednotlivých testů a způsobu jejich výpočtu. Pro jednoduché statistiky a výpočty by ale tento počet měl být dostačující. Jeho nenaplnění se pak odráží v nižší síle testu a nemožnosti zobecnění. Zastoupení z hlediska hlavních třídících proměnných je pro použité techniky dostačující.

Samotný sběr dat probíhal po dobu 40 dní během února a března 2011. Po tuto dobu byl dotazník přístupný a propagovaný na stránkách svého umístění. Skoro celý soubor byl však sebrán již během prvních čtyř dnů od umístění na web a zkontaktování potenciálních respondentů. Statistiky na stránkách vyplnto.cz uvádějí, že návratnost dotazníků byla 51,5%. Tato statistika však počítá s podílem vyplněných dotazníků a zobrazeními dotazníku. Dané číslo je tak velmi zavádějící a neudává správnou návratnost. Na jedné straně statistika zachycuje nevhodné respondenty, na straně druhé nedokáže zachytit ty, kteří byli o výzkumu informováni, ale dotazník si nezobrazili. Skutečná návratnost je tak mnohem nižší.

2.3 Data

Data z výzkumu odpovídají použité metodě a jsou vhodná ke kvantitativnímu zpracování. Dotazník obsahoval 85 otázek. Jeho vyplnění respondentům zabralo dle

statistiky serveru vyplnto.cz v průměru necelých 18 minut. Některé z otázek po uvážení jejich přínosu do analýz zahrnuty nebyly. Jiné byly překódovány do podoby více proměnných. Dvě otázky, především „miniesej“ na téma vztahu a ovlivnění sportem, poskytují možnost doplňujícího kvalitativního zpracování a lepšího pochopení vlivu sportu a jeho role v životě sportovců. Konečný vzorek čítá 608 respondentů. Takto velký soubor umožňuje využití většiny statistických testů a procedur. Vzhledem ke způsobu sběru dat jej však nelze považovat za reprezentativní.

2.4 Výzkumná metoda

Pro potřeby tohoto výzkumu byla tedy zvolena metoda dotazníkového šetření. Dotazník slouží jako papírový nebo elektronický formulář. P. Gavora [2000] jej definuje jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ Předpokladem pro užití této metody je gramotnost zkoumané populace. Dotazníková šetření slouží k získávání informací o lidských názorech, hodnotách, postojích a preferencích, stejně tak jako k získávání sociálních, demografických a ekonomických údajů. Je možné jimi mapovat vnitřní i vnější jevy a skutečnosti.

Problémem dotazníkového šetření samovyplňovací formou je neschopnost zjistit okolnosti, podmínky a souvislosti spojené s vyplňováním. Respondent může na stejné otázky za jiné situace odpovídat odlišně. Stejně tak své odpovědi může přizpůsobovat tomu, jak si myslí, že by měl odpovědět, nebo tomu, jako by chtěl být respondent vnímán, i když to nemusí odpovídat skutečnosti. Neexistuje možnost zkoumat spontánní reakce a znalosti. Taktéž není vhodné se dodatečně dotazovat na vysvětlení odpovědí a většinou to ani není vzhledem k anonymitě možné.

Na druhé straně je výhodou dotazníkového šetření velmi rychlý a ekonomicky výhodný sběr velkého množství dat. Jedná se tak o vhodnou metodu pro kvantitativní výzkumy. V případech, kdy není respondentům určeno kdy a kde dotazník vyplnit, mají delší čas na rozmyšlení odpovědí, mohou jej vyplnit, kdy chtějí a své odpovědi si mohu zaznamenat. Odpovědi jsou pak autentickými záznamy, které je možné archivovat. Tento způsob dotazování umožňuje klást osobnější a intimnější dotazy. Je větší pravděpodobnost než u jiných způsobů dotazování, že na ně respondenti odpovědí. Také nedochází k ovlivnění tazatelem.

Konkrétně v tomto výzkumu dotazník nemusí obsahovat všechna významná témata. Vzhledem k tomu, že téma je z části psychologické, projevuje se problematika

zkoumání vnitřních pocitů pomocí dotazníku. Určitě by bylo vhodné takovéto téma doplnit o rozhovory a kvalitativní zpracování. Protože ale dotazník k tomuto výzkumu pracuje převážně s měřením míry ztotožnění se s vybranými tématy, je možné jej pro výzkum použít.

Dále je potřeba zmínit, že dotazování probíhalo na internetu

2.5 Charakteristika vzorku

Výzkumný vzorek tvoří 608 respondentů obou pohlaví starších 15ti let. Čistě teoreticky by měl náhodně vybraný vzorek populace svou strukturou přibližně odpovídat základnímu souboru. Vzhledem ke způsobu propagace výzkumu, prvotním kontaktům respondentů a způsobu sběru je však pravděpodobné, že výběrový soubor tomu základnímu svou strukturou zcela neodpovídá. Pro výběrový soubor jsou podstatné tři třídící proměnné: pohlaví, věk překódovaný do věkových kategorií a typ sportu.

Dle svého věku byli respondenti rozděleni do tří předem zvolených kategorií. První kategorii tvoří respondenti od 15 do 19 let. Minimální hranice 15 let byla zvolena z důvodu umožnění spolupráce na výzkumu bez písemného povolení rodičů. Horní hranice 19 let je ve většině sportů posledním rokem, kdy mohou sportovci soutěžit v nižších (dorosteneckých, juniorských aj.) než dospělých kategoriích. Jejich další dělení do tohoto roku se mezi sporty liší. Ve druhé kategorii se nacházejí sportovci ve věku 20-26 let, kde sportovci přechází do dospělých kategorií a měli být fyzicky na vrcholu sil. V poslední kategorii se pak nachází sportovci starší 27 let, u kterých se často objevují významné sociální události. Nejstarší věková kategorie se může zdát vzhledem k nedefinované horní věkové hranici jako nejširší. Horní věkovou hranicí je vlastně poslední rok, který je sportovec schopen věnovat se sportu na soutěžní úrovni. Jen v některých sportech je možné věnovat se činnosti do pokročilejšího věku a naopak v období po 30. Roku života mnoho sportovců se svou kariérou končí. Toto rozdělení je založeno na teoretických východiscích popsaných v teoretické části s ohledem na věkové kategorie ve sportu, které ale z těchto východisek obecně vychází.

Ve výzkumném vzorku je věková kategorie 15-19 let je zastoupena 28,8% respondentů. Nejvíce je zastoupena střední věková kategorie 20-26 let, a to celými 59,4%. Nejmenší podíl zaujímá nejvyšší věková kategorie 27 let a více 11,8%. Vzorek pak tvoří 51% žen a 49% mužů a u typu sportu je poměr 57,9% kolektivních sportovců ku 42,1% individuálních sportovců.

Pokud opomeneme nereprezentativnost souboru z důvodu způsobu sběru dat a výběru respondentů, můžeme se pokusit zhodnotit strukturu výběrového souboru oproti základnímu souboru. Jako srovnání nám můžou posloužit data o Členské základně ČSTV za rok 2010. Data popisují členskou základnu nepatrně odlišným způsobem, než jak je tomu v rámci tohoto výzkumu a také poskytují počty sportovců v odlišně definovaných věkových kategoriích. Je tedy třeba tato data částečně přizpůsobit definicím této práce. V některých případech není možné chybějící hodnoty doplnit, v jiných lze pouze odvodit pravděpodobné počty. Čísla získaná úpravou jsou pouze velmi přibližná a nelze předpokládat, že by použité způsoby přepočtu zcela zachycovaly skutečný stav, proto raději nebudu uvádět konkrétní hodnoty. Ze získaných odhadů je možné říct, že výběrový soubor svojí strukturou tomu základnímu odpovídá pouze u typu sportu. U pohlaví a věkových kategorií se spíše od reálných hodnot odchyluje a svou strukturou neodpovídá.

Do dalších ukazatelů se promítá věková skladba vzorku, proto není potřeba se jim detailněji věnovat. Jaké je rozložení ve vzdělání, rodinném stavu, ekonomické aktivitě a třídě je možné nalézt v přílohách. Jen pro přiblížení, sportovci jsou převážně středoškolsky vzdělaní, svobodní, ze střední třídy a s nepravidelným příjmem. Výsledky některých ukazatelů nemusí být ovlivněny pouze věkovou strukturou, ale samotnou sportovní participací, což může být tématem dalších zkoumání.

Pouze 12% dotazovaných sportovců plyne z jejich aktivity nějaký finanční výdělek. Pro 45% těchto lidí je výdělek jen malou částí celkového příjmu. Pro 41% je příjem ze sportu nezanedbatelnou nebo převážnou částí celkového příjmu. Pouhých 14% vydělávajících sportovců se živí převážně nebo zcela svojí aktivitou. Ve zkoumaném souboru jsou zastoupeni všechny sportovní úrovně, tj. od nejnižších soutěží až po reprezentanty České republiky. Nakolik je vzorek v tomto ohledu reprezentativní, zkoumáno nebylo. Dá se však celkem jistě říct, že všeobecně se sportu věnuje více poloprofesionálů než profesionálů.

Respondenti z výzkumného souboru začínali se svojí sportovní kariérou v průměru v 11 letech. Tento údaj potvrzuje logický předpoklad, že nejvíce sportovců by mělo být zastoupeno v nejnižší věkové kategorii. Průměrná doba, kterou se aktivně věnují sportu, je 11 let. Vzhledem k tomu, že dochází k cenzorování zprava, tedy neznáme věk, kdy respondenti se sportem končí, není možné tento údaj prezentovat jako průměrnou dobu, kterou se sportovci věnují sportu. Můžeme tak pouze říct, že sportovní aktivita hraje v životě sportovce už od mládí po hodně let velkou roli.

Týdně tráví každý respondent průměrně přes 7 hodin na tréninicích organizovaných jeho oddílem. K této dávce si pak každý průměrně přidává přes 4 a půl hodiny vlastní sportovní aktivity mimo organizaci oddílu. Každý týden se tak sportovci věnují přibližně 12 hodinám fyzické aktivity. 37% sportovců hodnotí svoji fyzickou aktivitu jako vysoce náročnou, 52% jako náročnou a 11% jako nenáročnou. Vidíme tak, že organizovaná sportovní činnost si vyžaduje vyšší úroveň fyzické kondice a nejedná se pouze o zábavnou a relaxační činnost.

2.6 Metody a techniky zpracování dat

V analytické části práce je využito několik způsobů statistického zpracování dat. Mezi ty nejzákladnější patří frekvence a průměry (μ). Při zkoumání motivů jsou využity průměry spočtené pomocí váhy jednotlivých odpovědí. V mnoha případech je pro odhalení závislosti použit chi-kvadrát test o nezávislosti znaků. K popsání závislostí slouží adjustovaná rezidua, která umožňují rozdíly popsat. Při základní tvorbě dimenzí byla využita faktorová a shluková analýza. Pro testy průměrů byly použity parametrické t-testy a pro rozptyly analýza rozptylů (ANOVA). V testování hlavních dimenzí byla sestavena škála. Její reliabilita byla testována pomocí Cronbachova alfa (α). U Cronbachova alfa obecně platí, že při výsledné hodnotě vyšší než 0,6 je škála použitelná. Hodnota nad 0,7 znamená, že škála je adekvátní pro měření a hodnota nad 0,8, že se jedná o velmi dobrou škálu.

V některých dalších případech byly použity korelační testy, adekvátní ke zkoumaným proměnným (Pearson, Spearman, Kendall korelační koeficient). U některých výsledků je uváděna výsledná testovací statistika sig (signifikance), která vyjadřuje statistickou významnost a výsledek většiny použitých testů. Způsob vypočtení sig se u testů liší na základě jejich statistického základu. V použitých testech se dá význam sig shrnout. Nulovou hypotézou zpravidla bývá neexistence vztahu, závislosti nebo rozdílu ve zkoumaných proměnných. Alternativní hypotézou bývá opačná situace. Hodnota sig menší než 0,05 potvrzuje platnost alternativních hypotéz. V případě potřeby nebo zájmu o hlubší pochopení zmíněných způsobů analýzy dat doporučuji knihu Přehled statistických metod zpracování dat od doc. Hendla z roku 2006, či jiné vydání, ve které jsou obsaženy všechny potřebné informace.

2.7 Analýza

2.7.1 Obecná analýza

2.7.1.1 Motivy vedoucí ke sportu

Respondenti se měli v dotazníku vyjádřit k motivům, které hrály největší roli při začátku jejich sportovní kariéry a které hrají největší roli v současné době. Z nabízených motivů měli vybrat 3 nejdůležitější a dle váhy, jakou jim přikládají je následně seřadit. Nejdůležitějšímu motivu byla přiřazena hodnota 3, druhému 2 a třetímu 1. Výsledný součet hodnot byl vydělen počtem respondentů zkoumané skupiny. Vznikl tak jednoduchý index zohledňující významnost motivu. Graf 1 zobrazuje průměrný význam jednotlivých motivů. Maximální možná hodnota je 3, což by znamenalo, že daný motiv všichni respondenti uvedli jako nejdůležitější. Minimální možnou hodnotou je 0, za předpokladu, že by daný motiv nebyl uveden ani jedním respondentem.

Pro lepší odlišení významnosti motivů využijeme stupnici. Pravděpodobnost, že 1 daný motiv ze 14 bude zařazen mezi 3 vybrané je 0,214. Pokud tuto pravděpodobnost vynásobíme počtem respondentů z celého souboru, získáme počet těch, kteří jej mohli uvést (130 respondentů). Každé pozici přisoudíme stejnou pravděpodobnost umístění a vybrané respondenty rozdělíme na třetiny (43 respondentů). Poté stejným způsobem, jakým byl vypočítán index, spočítáme požadovanou hodnotu. Každou třetinu respondentů vynásobíme přiřazenou hodnotou pro pozici motivu, hodnoty sečteme a vydělíme celým souborem respondentů. Získáme tak číslo 0,424. Všechny hodnoty indexu jednotlivých motivů, které budou vyšší, než toto číslo, budeme považovat za velmi významné motivy. Podobným postupem získáme i další dvě hodnoty 0,286 a 0,138. Základní pravděpodobnost snížíme odebráním jedné či dvou možností zařazení, čímž se nám následně sníží počet pravděpodobného zařazení respondenty. Motivy, jejichž hodnoty budou nižší, než 0,138 budeme považovat za nevýznamné. Ty, které budou větší, než 0,138 ale menší než 0,286 za málo významné. Hodnoty větší než 0,286 ale menší než 0,424 potom budeme považovat za středně významné. Konkrétní hodnoty pro motivy nejsou v grafech z důvodu přehlednosti uvedeny, lze je nalézt v přílohách v souhrnné tabulce.

V začátku sportovní kariéry měl dle respondentů největší význam motiv vlastního zájmu následovaný motivem zábavy a rodiny. V mladém věku mají rodiče na děti

podstatný vliv při výběru aktivit. Spíše než na retrospektivní hodnocení počátečních motivů se zaměřme na motivy nynější. V současnosti jsou nejvíce vnímanými motivy stále vlastní zájem a zábava. Rodiče jsou během života nahrazováni přáteli. Oproti počátkům kariéry jsou mnohem významněji vnímány motivy odreagování a dobré kondice. To svědčí o tom, že v dospělejším věku po několika letech aktivity si sportovci začínají uvědomovat nové funkce, které sport může plnit. Pro sportovce z výběrového souboru tak sportovní aktivita není významně motivována například vyplněním volného času, motivem, který při začátcích měl pátý nejvyšší význam. To znamená, že sportovci začnou vnímat sport během své kariéry jinak, než jen jako možnost jak zaplnit volný čas.

Graf 1: Význam motivů na začátku sportovní kariéry a v současné době

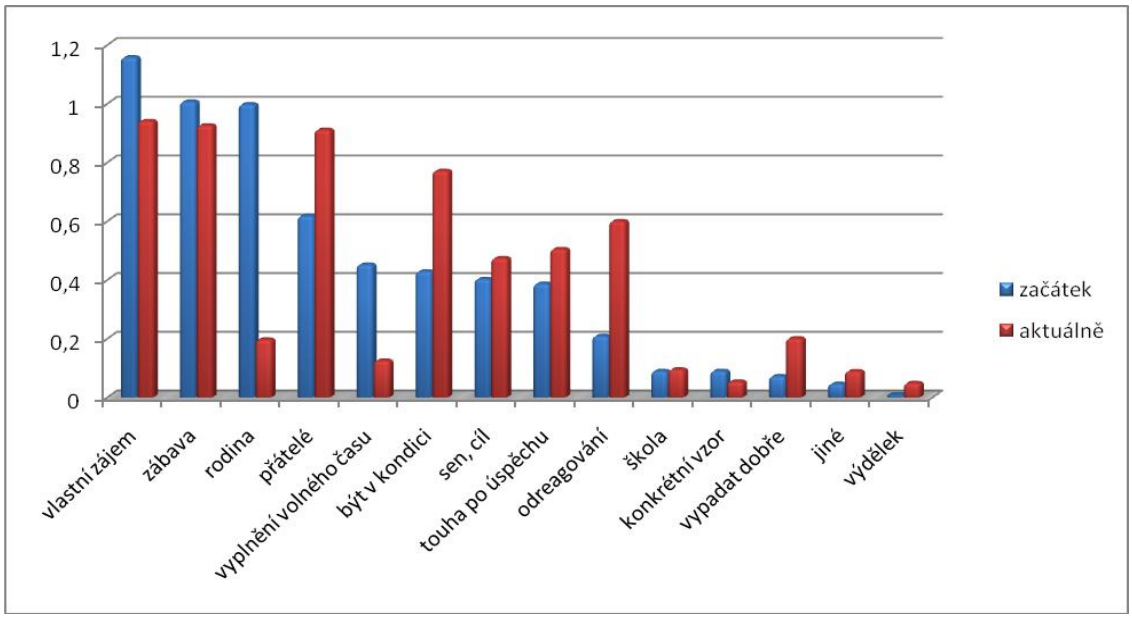

n=608

Graf 2 ukazuje, v kolika procentech případů se jednotlivý motiv objevil mezi třemi nejdůležitějšími, nehledě na pořadí. Z grafu se dá ve spojení s grafem 1 vyčíst, jak často se jednotlivé motivy objevovaly v odpovědích, a jak významně byly hodnoceny. Jako ilustrativní příklad uvedu aktuální motiv potřeby, nebo touhy být v dobré kondici. Tento motiv byl hodnocen jako 4. nejvýznamnější, ale v grafu 2 dosahuje druhé nejvyšší hodnoty. To znamená, že tento motiv byl často jmenován mezi třemi vybranými motivy, ale nebyl hodnocen nejvýznamněji, tzn. objevoval se převážně na 3. popř. 2. místě.

Graf 2: Procentuální zastoupení motivu v odpovědích bez zohlednění pořadí

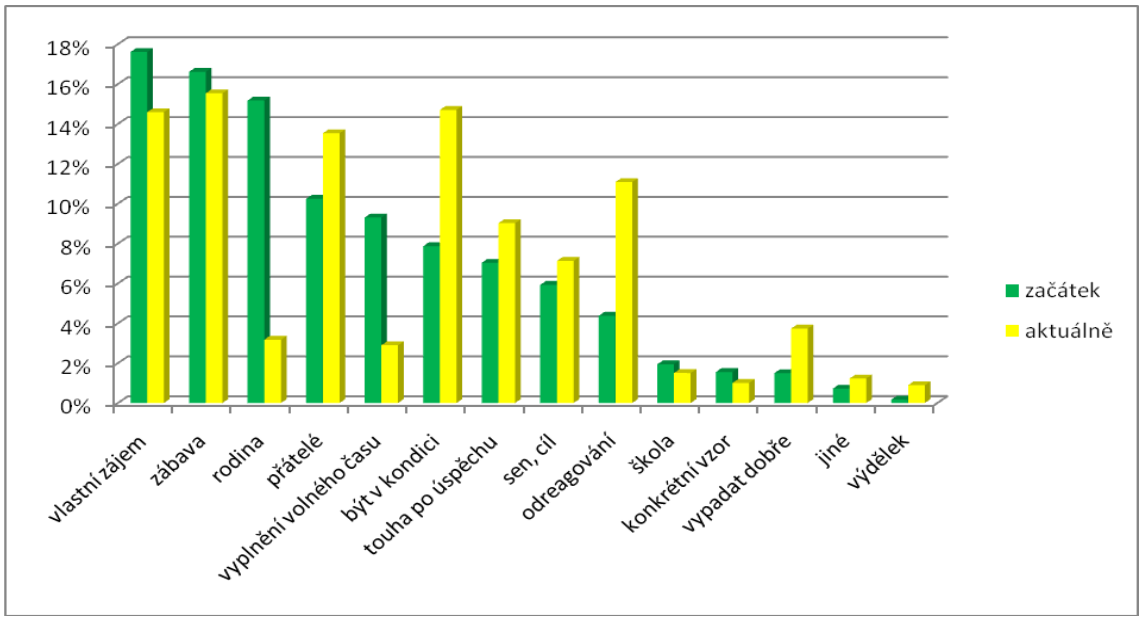

n=608

Sportovci tak se sportem začínají především z vlastního zájmu a pro pobavení se. Logicky má však v raném věku velký vliv rodina, která ve všech odhledech významně zasahuje do života svých dětí. V době, kdy již mají sportovci za sebou různě dlouhou sportovní kariéru, se však jejich motivace ke sportu částečně mění a dané motivy nabývají odlišných hodnot. Stále je pro ně důležitá zábava a vlastní zájem, velký význam ale získává touha být v dobré fyzické kondici spojené se zdravým životním stylem, vzhledem a sportovním výkonem. Rodina je v pokročilejším věku nahrazena přáteli, jejichž význam především v období raného a pozdního dospívání roste. Za zmínku také stojí zvýšení důležitosti sportu, jakožto prostředku k odreagování se. V mladším věku lidé nemusí řešit tolik problémů a stresových situací, a také jsou méně zaměstnaní ať už prací, nebo studiem.

2.7.1.2 Hlavní zkoumané dimenze

Věnovat se více obecné analýze by bylo nadbytečné. Je ale vhodné, ukázat si, jak vypadá vnímání jednotlivých dimenzí za celý soubor, což umožní srovnání s výsledky v částech zabývajících se rozdíly.

Ze základní baterie otázek zkoumajících k čemu může sportovní participace přispívat a jaké funkce plnit byly pomocí faktorové a shlukové analýzy vytvořeny 4 dimenze srovnávání. Výroky byly testovány oběma analýzami a zároveň bylo přihlíženo k tomu, aby výsledné dimenze byly logicky konzistentní. Položky baterie byly

inspirovány výzkumem Goal Orientations and Participation Motives in Physical Education and Sport: Their relationships in English schoolchildren Panagiotise N. Zahariadise a Stuarta J. H. Biddleho [The Online Journal of Psychology: 2000] a pracují s desetibodovou škálou. Baterie výroků je k nalezení v přílohách.

Z tabulky 1 můžeme vidět, že sport je nejvíce vnímán v kontextu závodu. Druhou nejvýznamněji vnímanou dimenzí je dimenze rozvoje a třetí dimenze společnosti. Celkové vnímání dimenze zisku je slabé. Věcně to znamená, že sportovci vnímají sport především jako soutěživou činnost s možností úspěchu, která umožňuje osobní rozvoj a podporuje společenské vztahy, ale nemá primárně přinášet materiální zisk a slávu. Grafické znázornění je možné nalézt v přílohách.

Tabulka 1: Souhrnné hodnocení dimenzí za celý výběrový soubor

Souhrnná tabulka dimenzí							
společnost		*závod*		*rozvoj*		*zisk*	
poznat přátele	7,26	výzvy	7,72	učit se	7,20	odměny	5,02
být s přáteli	7,88	soutěž	7,74	zlepšení	7,91	popularita	4,60
spolupráce	6,75	akce	7,76	realizace	6,50	bohatství	2,54
trenéři	5,03	vzrušení	7,31	forma	8,27	uznání	6,70
zábava	7,71	trénink	7,37	mít co dělat	6,58	být známý	3,75
součást kolektivu	7,20	vyšší úroveň	7,83	vzhled	8,04	vybavení	4,13
týmový duch	7,14	vítězství	7,65	nebýt doma	5,32	pocit důležitosti	5,17
α= 0,787	μ= 7,00	α= 0,782	μ= 7,63	α= 0,700	μ= 7,12	α= 0,862	μ= 4,56

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi a reliabilita škály α.*
n=608

2.7.2 Muži vs. ženy

2.7.2.1 Rozdíly v motivech

Rozdíly v motivech vedoucích ke sportu se mezi muži a ženami moc neliší. Jednou z hypotéz pro zkoumání motivů bylo, že pro ženy je vzhledem k jejich společenskému založení významně důležitější motiv přátel. Tento motiv je u žen po vlastním zájmu na druhém místě, ale větší význam má pro muže. Větší společenské založení žen se tak projevuje pouze u motivu rodiny, který patří mezi méně důležité. Předpoklad větší významnosti lidí pro ženy se tak na základě hodnocení sportovců nepotvrdil.

Jedním z hůře hodnocených, přesto stále ještě významným motivem pro ženy je potřeba vypadat dobře. Ženy jsou v dnešním světě tlačeny k tomu, aby naplňovaly ideály krásy a zdravého vzhledu a sport funkci přirozeného způsobu k získání a udržení vzhledu plní nejčastěji. Být v dobré fyzické kondici je ale důležitější pro muže.

Významný rozdíl nalezneme v motivu zábavy, která je hodnocena více muži. Pro muže je sport přece jen trochu větší samozřejmostí než pro ženy, které mívají obecně širší paletu zájmů a uměleckější založení. I Bourdieu [2000] zmiňoval povinnost mužů účastnit se sportovních soutěží. V mužích tak sport bývá od mládí více zakořeněn jako zábavná a důležitá činnost.

Na základě získaných dat se dá tvrdit, že diferenciace motivů mezi muži a ženami není příliš velká.

Graf 3: Význam motivů z hlediska pohlaví

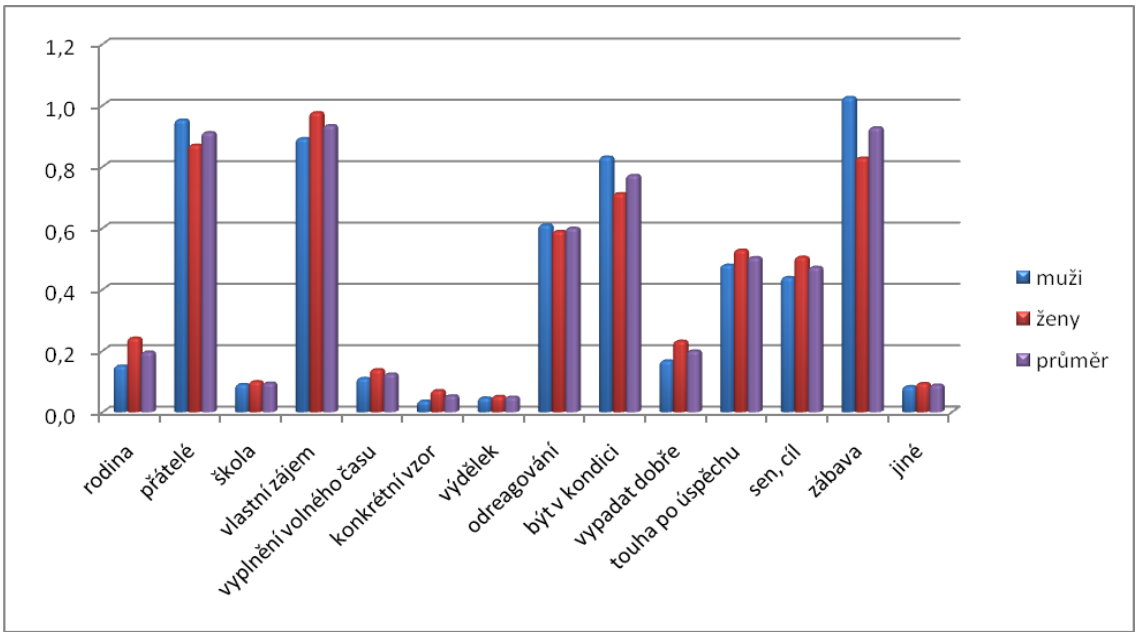

$n_m=298;\ n_ž=310$

2.7.2.2 Rozdíly závod-společnost

Mezi hypotézy pro rozdílné vnímání mužů a žen v dimenzích závodu a společnosti patřila tvrzení, že muži budou sport vnímat významně více závodně a ženy společensky. Zjištění významného rozdílu je stejně jako u všech dalších srovnávání založeno na testu celkové škály se zohledněním významných rozdílů zkoumaných chi-kvadrát testem o nezávislosti v jednotlivých položkách a interpretováno pomocí adjustovaných reziduí. Hypotézu o větším závodním vnímání sportu muži potvrdit nelze. Statisticky významný rozdíl je pouze ve vnímání akce. Jinak sport vidí sportovci stejně soutěžně. Je tedy zcela patrné, že závodní činnost smazává obecné rozdíly a pro

obě pohlaví je sport jako soutěžní činnost umožňující vítězství, úspěch a zdravé soutěžení tím stejným. Test celkové škály neexistenci rozdílu potvrzuje.

Více rozdílů nalezneme ve vnímání společenské dimenze. V té se již více projevuje společenské cítění žen. Nahlížení na sebe v souvislosti s ostatními a sklon ke starání se, se projevuje větším významem vzájemné spolupráce. Známost ostatních a skupinová koheze jsou sice vnímané na stejné úrovni jako u mužů, ale týmový duch se vyskytuje více u žen. Test celkové škály společenské dimenze potvrzuje, že statisticky významný rozdíl ve prospěch žen zde skutečně existuje.

Tabulka 2: Dimenze společnost a závod srovnávané z hlediska pohlaví

Souhrnná tabulka pro dimenze společnost a závod					
společnost	muži	ženy	*závod*	muži	ženy
poznat přátele	7,04	7,47	výzvy	7,91	7,56
být s přáteli	7,75	8,01	soutěž	8,01	7,47
spolupráce*	6,55	6,95	akce*	7,68	7,83
trenéři*	4,74	5,30	vzrušení	7,48	7,15
zábava	7,86	7,56	trénink	7,24	7,50
součást kolektivu	6,98	7,40	vyšší úroveň	7,82	7,83
týmový duch*	7,00	7,26	vítězství	7,75	7,56
α= 0,787	μ= 6,85	μ= 7,14	α= 0,782	μ= 7,70	μ= 7,56
s-sig= 0,032			s-sig= 0,255		

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi, reliabilita škály α a celkový test škály dimenze s-sig.*
n_m=298; $n_ž$=310

2.7.2.3 Rozdíly zisk-rozvoj

V dimenzi rozvoje nenalezneme žádné významné rozdíly mezi muži a ženami. To znamená, že obě pohlaví vnímají sport víceméně stejně z hlediska možnosti vnitřního a vnějšího rozvoje a trávení času. Funkci seberealizace sport plní ve stejné míře.

Ani v dimenzi zisku se nenachází až na vyšší vnímání možnosti sportu produkovat odměny u žen žádné významné rozdíly. Muži i ženy se na sport jako na zdroj popularity, slávy a peněz dívají stejně.

Tyto výsledky jsou celkem zajímavé, protože především v oblasti zisku byly očekávány vyšší hodnoty u mužů. Mužský sport nabízí lepší finanční ohodnocení a je více medializován. Vzhledem k zakořeněnému významu sportu u mužů se u nich v mladším věku života častěji vyskytuje přání být slavným sportovcem. Což se může na rozdíl od přání být kosmonautem jevit po delší dobu jako realistické. To, že dochází ke

stejným výsledkům v této dimenzi tak může být způsobeno již zmiňovaným faktem, že sport může ženám sloužit jako odrazový můstek k získání lepšího společenského postavení, statusu a vlastní emancipaci.

Tabulka 4: Dimenze rozvoj a zisk srovnávané z hlediska pohlaví

Souhrnná tabulka pro dimenze rozvoj a zisk					
rozvoj	muži	ženy	*zisk*	muži	ženy
učit se	7,09	7,31	odměny*	4,66	5,37
zlepšení	8,06	7,75	popularita	4,78	4,43
realizace	6,48	6,52	bohatství	2,62	2,45
forma	8,33	8,21	uznání	6,73	6,68
mít co dělat	6,43	6,72	být známý	3,96	3,55
vzhled	8,12	7,96	vybavení	4,38	3,89
nebýt doma	5,32	5,32	pocit důležitosti	5,11	5,23
α= 0,700	μ= 7,12	μ= 7,11	α= 0,862	μ= 4,61	μ= 4,51
s-sig= 0,962			s-sig= 0,589		

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi, reliabilita škály α a celkový test škály dimenze s-sig.*
n_m=298; $n_ž$=310

2.7.3 Věkové rozdíly

2.7.3.1 Rozdíly v motivech

V počátcích má na vznik sportovní participace přikládají sportovci největší vliv vlastní zájem a rodina. Zkoumat retrospektivní pohled na sportovní motivy v počátcích kariéry je metodologicky složité. Zaměříme se tedy na vnímané motivy a jejich význam v současné době a to, jak se liší u věkových kategorií sportovců. Hypotézou je, že významnost motivů se v čase mění.

Nejmladší skupina sportovců má širokou a vyrovnanou paletu motivů. V mladším věku hrají roli věci, které během času ztrácí smysl a hodnotu. Největší význam má vlastní zájem aktivně sportovat. Druhým nejvýznamnějším motivem je zábava. Její význam je vysoký v každém věku. Sport je především zájmovou činností, tudíž vlastní zájem o sport, jako o jakoukoliv jinou aktivitu, je podmíněn jeho zábavností. Třetím nejdůležitějším motivem jsou přátelé. Sport je i v individuálních disciplínách dobrým prostředkem k získávání sociálních kontaktů a interakcím. Z grafu 4 můžeme vidět, že dalšími významnými motivy jsou potřeba být v dobré kondici, touha po úspěchu, životní sen nebo cíl, odreagování se, nebo stále ještě rodina.

V průběhu času dochází k uvědomění si vlastního postavení a možností. U dospívajících sportovců má velký vliv vlastní zájem a zábava. Na srovnatelné úrovni se ale nachází několik dalších vlivů, jako kondice, touha po úspěchu a přátelé. Především touha po úspěchu je zvláštností dospívajících sportovců. Ti jsou ještě stále plni ideálů a také nemusí mít možnost objektivně zhodnotit své možnosti v budoucnosti.

V období mladší dospělosti, kdy už je další hodnocení jednodušší, jsou stále důležité motivy vlastního zájmu a zábavy, jejichž význam ještě roste. Významně se zvyšuje význam přátel pro sportovní participaci. Roste i význam kondice a odreagování se. Naopak s realističtějším zhodnocením vlastních možností a schopností klesá význam touhy po úspěchu a životních snů. Sportovci ve své kariéře přešli do dospělých kategorií a mohou tak lépe posoudit na co mají. Význam rodiny s větším osamostatněním se klesá. Sportovci v tomto věku se sportem začínají už jen sporadicky. Vysoký význam rodině je tak přikládán především ve věku 6-12 let, kdy většina sportovců začíná.

Ve vyšším věku už jde především o zábavu, jejíž význam opět významně roste. Nepatrně se také zvyšuje význam přátel. Především je ale patrný významný nárůst důležitosti sportu, jako prostředku k odreagování se. Sport pomalu ale jistě přenáší svou důležitost z oblasti soupeření a úspěchu k jiným funkcím. Touha po úspěchu a plnění životních snů ve sportu nadále významně klesají. Sportovci již svých úspěchů a snů dosáhli, nebo se stále rostoucím realistickým pohledem na svět znají své možnosti.

Můžeme tak vidět, že význam jednotlivých sportovních motivů se v průběhu života liší. Některé motivy si udržují vysokou významnost po celý život, jiné jsou nahrazovány novými. Hypotéza o rozdílnosti motivů v čase byla podrobena statistickému ověření pomocí chi-kvadrát testu o nezávislosti znaků. Výsledná signifikance chi-kvadrát testu 0,04 rozdílnost ve významu motivů v průběhu života potvrzuje.

Graf 4: Význam motivů z hlediska věkových kategorií

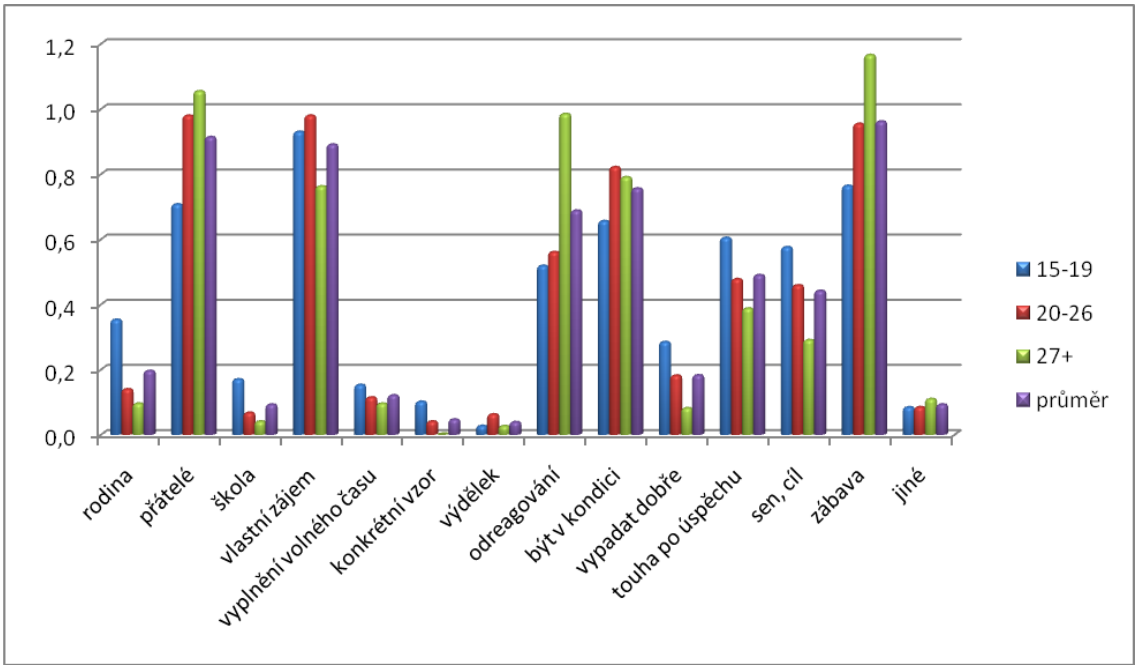

$n_{15\text{-}19}=175;\ n_{20\text{-}26}=361;\ n_{27+}=72$

2.7.3.2 Rozdíly závod-společnost

Hypotézy pro tuto část srovnávání se týkají odlišnosti ve vnímání ve vztahu k dimenzím závod a společnost, vyjádřených pomocí dílčích indikátorů.

Vnímání v kontextu závodu se v různých věkových kategoriích v nadpoloviční většině položek liší. Rozdíly potvrzuje i test škály. Sport je vnímán jako prostředek k uspokojení touhy po vítězství. Soutěžní sport je založen na úspěchu a vítězství a sportovci si tento fakt samozřejmě uvědomují. Rozdíl ve vnímání potřeby vítězství se ale během života mění. Věkové kategorie do 26 let vnímají vítězství podobně, ale rozdíl přichází s vyšším věkem. Význam vítězství ve starším věku klesá. Stejně tak tomu je u akce spojené se soutěžením. Nejstarší sportovci opět vidí akční stránku sportu jako pouhý doplněk a soutěžení u nich neplní funkci prostředku k navození vzrušení tolik, jako je tomu u mladších a energetičtějších jedinců.

Ještě větší rozdíly nalezneme ve spojení s tréninkem a přípravou na soutěžní klání. Mladší sportovci trénink vnímají jako nutnou a důležitou součást své přípravy a předpoklad budoucího úspěchu. Je mu přikládána velká váha z hlediska nácviku dovedností, zlepšení fyzické připravenosti a vhodnému využití energie. U nejstarší kategorie sportovců je trénink spíše o udržování standardu a aktivnímu zabavení. A stejně tomu tak je i u vnímání sportu jako prostředku k zlepšení své sportovní úrovně a

dalšímu posunu v kariéře. Starší sportovci už nemají takovou potřebu dále zvyšovat úroveň svých schopností a mít tak snazší cestu k soutěžnímu úspěchu.

Vnímání sportu ve vztahu k závodu se tak v průběhu života významně liší. Zatímco mladší sportovci vnímají sport silně kompetitivně a s orientací na vítězství, starší sportovci již sport tak soutěživě nevnímají. Pokud pro ně není sport zdrojem příjmů nebo hlavní činností, promítá se do jejich vztahu měnící se životní situace a status spojený se zaměstnáním, rodinnou a osobním životem. Sport je vnímán odlišně a plní jiné funkce. V životě starších sportovců pak má místo spíše jako prostředek k pobavení se, odreagování se a trávení času s přáteli.

Starší sportovci ale sport více společensky než ti mladší nevnímají. S výjimkou důležitosti, kterou přikládají možnosti zabavit se sportem s přáteli, se společenské vnímání projevuje více u mladší a střední věkové kategorie. Rozdíl je ale především ve vnímaném vlivu sportovní činnosti na vytvářené vztahy. Hlavně nejmladší věková kategorie považuje ostatní členy oddílů za velmi dobré přátele (*Ohodnoťte na škále 1-5, kde 1 znamená jsou pro mě cizí a 5 jsou to moji nejlepší přátelé, jak významnými přáteli ve Vašem životě jsou Vaši spoluhráči nebo členové oddílu.:* $\mu_{15\text{-}19}$*= 4,20;* $\mu_{20\text{-}26}$*= 3,87;* μ_{27+}*= 3,69; rozdíly jsou statisticky významné).* Sportovní vztahy si pak přenáší i do normálního života a častěji se s ostatními sportovci vídají (*Na stupnici 1-10, kde 1 znamená zcela nesouhlasím a 10 zcela souhlasím ohodnoťte, do jaké míry souhlasíte s výrokem: S ostatními členy oddílu se pravidelně vídám i mimo tréninky a soutěže.:* $\mu_{15\text{-}19}$*= 7,29;* $\mu_{20\text{-}26}$*= 6,82;* μ_{27+}*= 6,65; rozdíly jsou statisticky významné).* Vnímání sportu jako prostředku k seznámení je však u všech kategorií stejné. Za zmínku ještě stojí významný rozdíl ve vnímání osoby trenéra, která je pro mladší kategorie zdrojem autority a zprostředkovatelem odborného vedení. Starší sportovci jsou svým trenérům věkově blíže a v některých případech je déle znají a jejich vztah je tudíž odlišný.

Ve společenské dimenzi nenalezneme tolik rozdílů, abychom mohli říct, že se společenské vnímání a funkce u věkových kategorií liší. Stejně tak tomu nasvědčuje celkový test škály, zkoumající rozdíly vždy mezi dvěma kategoriemi, nikoliv mezi všemi najednou.

Tabulka 5: Dimenze společnost a závod srovnávané z hlediska věkových kategorií

Souhrnná tabulka pro dimenze společnost a závod							
společnost	15-19 let	20-26 let	27 let a více	*závod*	15-19 let	20-26 let	27 let a více
poznat přátele	7,61	7,21	6,65	výzvy	7,93	7,66	7,56
být s přáteli	7,95	7,90	7,65	soutěž	7,85	7,65	7,92
spolupráce	6,91	6,69	6,68	akce*	7,94	7,78	7,22
trenéři*	5,72	4,90	3,96	vzrušení	7,53	7,24	7,14
zábava*	7,42	7,87	7,63	trénink*	7,46	7,40	7,04
součást kolektivu	7,19	7,21	7,13	vyšší úroveň*	8,34	7,72	7,13
týmový duch	7,07	7,11	7,42	vítězství*	7,78	7,65	7,35
$\alpha = 0{,}787$	$\mu = 7{,}12$	$\mu = 6{,}98$	$\mu = 6{,}73$	$\alpha = 0{,}782$	$\mu = 7{,}83$	$\mu = 7{,}59$	$\mu = 7{,}34$
$s\text{-}sig^{2-3} = 0{,}373$				$s\text{-}sig^{2-3} = 0{,}089$			
$s\text{-}sig^{1-3} = 0{,}234$				$s\text{-}sig^{1-3} = 0{,}211$			
$s\text{-}sig = 0{,}093$				$s\text{-}sig = 0{,}025$			

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi, reliabilita škály α a celkový test škály dimenze s-sig.*
$n_{15\text{-}19}=175$; $n_{20\text{-}26}=361$; $n_{27+}=72$

2.7.3.3 Rozdíly zisk-rozvoj

Význam rozdílů u položek v dimenzi rozvoje mezi všemi kategoriemi je podobný tomu ve společenské dimenzi. I zde se věkové kategorie liší jen v několika bodech. Významný statistický rozdíl nalezneme u nejmladší věkové kategorie ve vnímání sportu jako prostředku ke zlepšení vlastních dovedností. Mladí sportovci vidí sport jako možnost, jak zlepšit své fyzické schopnosti a pohybové dovednosti. Význam ale nevidí pouze ve sportovním zlepšení, ale také v celkovém sociálním. Jsou si vědomi možnosti zlepšit skrze sportovní činnost i své sociální dovednosti. Rozdíl mladších věkových kategorií oproti nejstarší je dle testu škály významný.

Významné odlišnosti se nachází ve vnímání sportu jako prostředku k získání vyššího statusu, uznání a materiálních zisků. Obecně sportovci nevnímají sport moc významně v tomto kontextu. Mezi věkovými kategoriemi ale rozdíly existují. Především u nejmladší věkové kategorie sport může plnit funkci sociálně-mobilitní. Mladší sportovci jsou více toho názoru, že sport jim může dopomoci k popularitě a financím. Stále je zde však neopomenutelný prvek idealismu v mladším věku a postupně rostoucímu realistickému pohledu. Ačkoliv tato dimenze není vnímána a hodnocena tak důležitě jako jiné, věkové rozdíly v rámci ní jsou na základě zjištění pomocí chi-kvadrát testu o nezávislosti znaků velké. Dle testu škály jsou tyto rozdíly významné vzhledem k nejmladší věkové kategorii.

Tabulka 6: Dimenze rozvoj a zisk srovnávané z hlediska věkových kategorií

Souhrnná tabulka pro dimenze rozvoj a zisk							
rozvoj	15-19 let	20-26 let	27 let a více	*zisk*	15-19 let	20-26 let	27 let a více
učit se*	7,60	7,11	6,71	odměny	5,51	4,94	4,22
zlepšení	8,28	7,87	7,17	popularita*	5,39	4,32	4,08
realizace	6,54	6,53	6,22	bohatství*	3,12	2,37	1,99
forma*	8,29	8,30	8,03	uznání*	7,17	6,57	6,25
mít co dělat	6,70	6,62	6,06	být známý*	4,59	3,50	2,97
vzhled	8,13	8,09	7,57	vybavení	4,67	3,96	3,68
nebýt doma	5,37	5,43	4,60	pocit důležitosti	5,26	5,18	4,96
α^{1-2}= 0,700	μ= 7,27	μ= 7,14	μ= 6,62	α^{1-2}= 0,862	μ= 5,10	μ= 4,41	μ= 4,02
s-sig$^{2-3}$ = 0,095				s-sig$^{2-3}$ = 0,000			
s-sig$^{1-3}$ = 0,004				s-sig$^{1-3}$ = 0,129			
s-sig = 0,001				s-sig = 0,000			

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi, reliabilita škály α a celkový test škály dimenze s-sig.*
$n_{15\text{-}19}$=175; $n_{20\text{-}26}$=361; n_{27+}=72

2.7.4 Individuální vs. kolektivní sport

2.7.4.1 Rozdíly v motivech

Při zkoumání odlišnosti motivů mezi sporty jsem vycházel z předpokladu, že se charakter sportovního odvětví promítne do významu jednotlivých motivů. Jedna z hlavních hypotéz byla, že pro kolektivní sportovce jsou významně důležitější společenské motivy. Další byla, že pro individuální sportovce jsou důležitější motivy spojené s úspěchem. Obě hypotézy je na základě sebraných dat možné potvrdit.

Pro kolektivní sportovce je významně důležitější motiv přátel. Ještě důležitější je pak motiv zábavy, kde dochází k největšímu rozdílu oproti individuálním sportovcům. Významný je i vztah mezi těmito dvěma motivy. Kolektivní sporty mají vzhledem ke svému charakteru a aspektům, hrajícím roli při tvorbě sociální skupiny (např. společnému cíli), lepší předpoklady pro větší integrovanost a kohezivitu skupiny, než je tomu u individuálních sportů, kde často členové jedné skupiny soutěží proti sobě. To napomáhá intenzitě vztahů a také jejich množství. Díky společnému vykonávání sportovní činnosti je pak sport mnohem zábavnější, než při individuálním výkonu. Ze všech srovnávaných skupin je význam zábavy u individuálních sportovců nejmenší. Jako obvykle dosahuje vysokých hodnot vlastní zájem. Potřeba být v dobré kondici je také neměnná.

Kde ale nalezneme další významné rozdíly mezi individuálními a kolektivními sportovci jsou motivy snu, cíle a touhy po úspěchu. Tyto rozdíly potvrzují druhou hypotézu. Individuální sportovci jsou tedy skutečně více motivování vlastním úspěchem, který je v individuálních sportech více viditelný. Častěji si také kladou sportovní cíle a sní o dosažení sportovního úspěchu.

Potvrzení těchto hypotéz také do jisté míry potvrzuje myšlenku, že sportovci si vybírají svou sportovní disciplínu na základě potřeb a cílů, které chtějí uspokojit. Diskuze této myšlenky je ale obdobou dilematu struktury a jednání. Stejně tak se můžeme ptát, do jaké míry mají motivy vliv na výběr sportovní disciplíny a do jaké míry vybraná sportovní disciplína ovlivňuje motivy.

Graf 5: Význam motivů z hlediska typu sportu

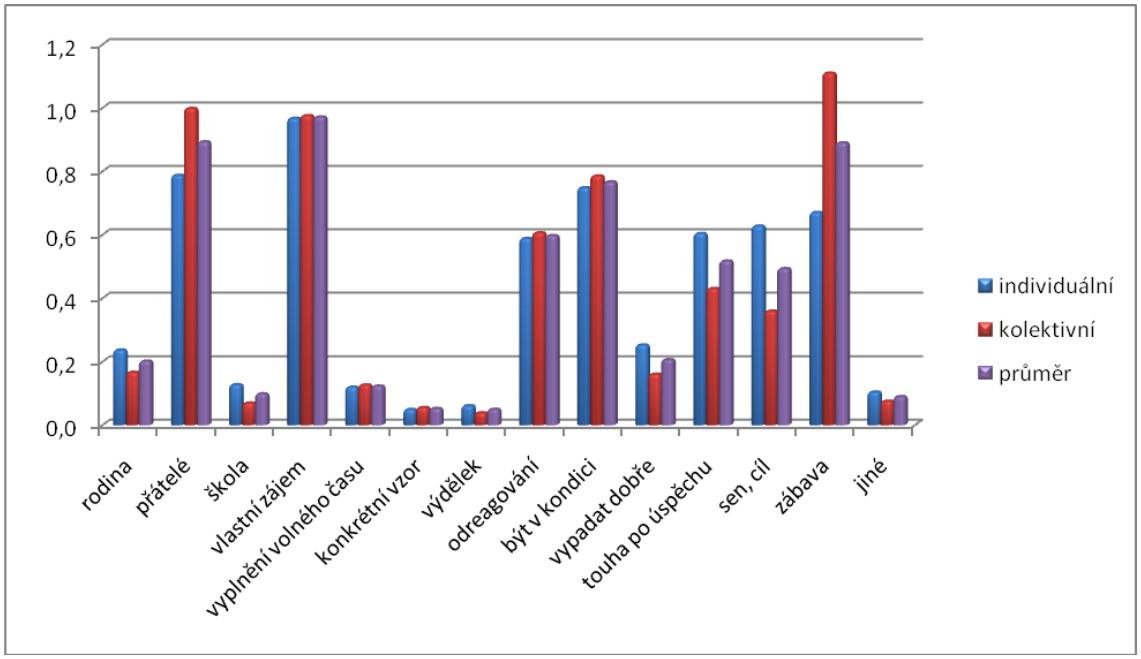

$n_i=256;\ n_k=352$

2.7.4.2 Rozdíly závod-společnost

Z obdobných předpokladů jako u zkoumání motivů vycházely i hypotézy při zkoumání významu u vnímaných položek dimenzí společnost a závod. Ve vnímání závodní dimenze nalezneme na základě testu celkové škály významný rozdíl. Ten se ale v jednotlivých položkách netýká závodního úspěchu, ale spíše vlastního zdokonalování v závodní činnosti. Individuální sportovci jsou sice více motivování úspěchem a vítězstvím, ale vnímání významu sportu jako soutěžního klání a důležitosti vítězství se

neliší. I pro kolektivní sportovce je tento prvek důležitý a v oblasti soutěžení plní sport u obou skupin tuto funkci stejně, u kolektivních sportovců dokonce nepatrně více.

Velmi významný rozdíl existuje ve společenském vnímání sportu. Kolektivní sportovci už kvůli založení svých sportů vysoce hodnotí vzájemnou spolupráci a týmového ducha. Sport mnohem více vnímají jako možnost jak být s dalšími lidmi. Významně se projevuje rozdíl v kohezi sportovních skupin. U kolektivních sportů je koheze výrazně vyšší. Za zmínku stojí statisticky nevýznamný rozdíl ve prospěch individuálních sportovců ve vnímání sportu jako prostředku k poznání nových přátel. Přes to, že u individuálních sportovců je předpoklad menší kohezivita a integrovanost skupin a jsou vystaveni méně interakcím, vnímají sport více jako možnost k seznámení se. V otázce vztahu k ostatním členům oddílu se pak vyjadřují stejně pozitivně, jako kolektivní sportovci (*Ohodnoťte na škále 1-5, kde 1 znamená jsou pro mě cizí a 5 jsou to moji nejlepší přátelé, jak významnými přáteli ve Vašem životě jsou Vaši spoluhráči nebo členové oddílu.: μ_i= 3,96; μ_k= 3,93; rozdíly nejsou statisticky významné).*

Tabulka 7: Dimenze společnost a závod srovnávané z hlediska typu sportu

Souhrnná tabulka pro dimenze společnost a závod					
společnost	individuální	kolektivní	*závod*	individuální	kolektivní
poznat přátele	7,50	7,09	výzvy	7,89	7,60
být s přáteli	7,70	8,02	soutěž	7,69	7,77
spolupráce*	5,73	7,49	akce	7,81	7,72
trenéři*	5,48	4,70	vzrušení	7,42	7,23
zábava	7,43	7,91	trénink*	7,82	7,05
součást kolektivu*	6,18	7,40	vyšší úroveň*	8,34	7,45
týmový duch*	6,18	7,83	vítězství	7,55	7,72
α= 0,787	μ= 6,60	μ= 7,21	α= 0,782	μ= 7,79	μ= 7,51
s-sig= 0,000			s-sig= 0,029		

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi, reliabilita škály α a celkový test škály dimenze s-sig.*
n_i=256; n_k=352

2.7.4.3 Rozdíly zisk-rozvoj

Konstrukce hypotéz pro dimenze zisk a rozvoj nebyla tolik podložena teoretickou částí jako v jiných případech. Částečně jsem vycházel z hypotézy o individuálních sportovcích a závodní dimenzi. Položil jsem si otázku, zda individuální sportovci při větším zaměření se na vítězství nebudou sport vnímat více ziskově. Na základě

celkového testu škály je možné tuto hypotézu potvrdit. Individuální sportovci vykazují vyšší hodnoty u většiny položek, pouze u jedné se jedná o statisticky významný rozdíl. Vzhledem k nízkým hodnotám odpovědí se dá říct, že sport sociálně-mobilitní ani ekonomickou funkci moc neplní. Přesto je možné sledovat, že individuální sportovci si více uvědomují, jaké mohou ze sportu plynout výhody. Vzhledem k tomu, že soutěží sami za sebe, jejich úspěch je více viditelný, než úspěch jednotlivce, který je součástí týmu.

K dimenzi rozvoje pro rozdíly mezi individuálními a kolektivními sportovci žádné hypotézy zkonstruovány nebyly. Celkový test škály opět napovídá, že rozdíly existují, ale velmi významně se liší pouze vnímání sportu jako prostředku k zlepšení svých nejen sportovních schopností. Významně se pak liší vnímání sportu jako prostředku k lepšímu vzhledu. Pro individuální sportovce je tak sport lepším prostředkem k vlastnímu rozvoji. Kolektivní sportovní činnosti zřejmě ve sportovcích vzhledem k nutnosti být součástí většího celku nevyvolávají takový pocit vlastního růstu jako je tomu u individuálních sportů. Rozdíl může být také dán charakterem sportu. Individuální sportovec se musí mnohem více zdokonalovat, protože je odkázán pouze na vlastní schopnosti a dovednosti. V kolektivních sportech hraje větší roli strategie a týmové pojetí. To sice neznamená, že by měli kolektivní sportovci menší potřebu se rozvíjet, ale některým může pouze plnění taktických pokynů stačit, obzvláště daří-li se týmu jako celku.

Tabulka 8: Dimenze rozvoj a zisk srovnávané z hlediska typu sportu

Souhrnná tabulka pro dimenze rozvoj a zisk					
rozvoj	individuální	kolektivní	*zisk*	individuální	kolektivní
učit se	7,34	7,10	odměny	5,36	4,78
zlepšení*	8,34	7,59	popularita	4,84	4,42
realizace	6,86	6,24	bohatství	2,80	2,35
forma	8,39	8,18	uznání	6,81	6,62
mít co dělat	6,71	6,48	být známý	4,12	3,48
vzhled*	8,24	7,89	vybavení*	4,51	3,86
nebýt doma	5,50	5,19	pocit důležitosti	5,17	5,18
α= 0,700	μ= 7,34	μ= 6,95	α= 0,862	μ= 4,80	μ= 4,38
s-sig= 0,010			s-sig=0,014		

*Položky, u kterých byl zjištěn významný rozdíl mezi srovnávanými skupinami, jsou označeny *. V tabulce jsou dále uvedeny průměrné hodnoty u jednotlivých položek za skupinu, průměr μ pro celou dimenzi, reliabilita škály α a celkový test škály dimenze s-sig.*
n_i=256; n_k=352

2.7.5 Skupinové rozdíly

V této části práce si alespoň přiblížíme vztah hlavních zkoumaných dimenzí a skupin vzniklých kombinací pohlaví, věkových kategorií a sportu. Vzhledem k tomu, že některé skupiny vzniklé kombinací nejsou ve vybraném vzorku dostatečně zastoupeny, rozhodl jsem se pouze pro jednu souhrnnou analýzu. Její kvalita je bohužel poznamenána nedostatečným zastoupením některých skupin a není tak možné výsledky nijak zobecňovat.

Zkoumané dimenze byly dány do vzájemného kontrastu a byl spočítán rozdíl mezi vnímáním jednotlivých dimenzí na základě toho, jak v nich jednotliví respondenti z každé skupiny v průměru skórují (součtový index). Ve všech dimenzích se vyskytují statisticky významné rozdíly mezi některými skupinami, což bylo potvrzeno pomocí testu analýzy rozptylu. Ta nám umožňuje zjistit, zda se rozptyl mezi danými skupinami u zkoumané proměnné významně liší či ne. Pro zjištění jaké skupiny se liší je následně potřeba využít post-hoc testů (Scheffe nebo Games-Howell). Dimenze jsou oproti sobě v zásadě velmi obtížně srovnatelné. Při tvorbě této shrnující analýzy jsem tak vycházel z teorie o modelech sportu Sarah Gilroy (1999), s doplněním o další dvě dimenze.

Graf 6 nám ukazuje, jak vypadá vnímání sportu, pokud dáme do kontrastu dimenze společnost-závod a zisk-rozvoj. V tomto prostoru se nám pak umisťují jednotlivé skupiny. V grafu 6 je vidět, že všichni sportovci vnímají sport více rozvojově než ziskově. Protože vzorek netvoří pouze profesionální vrcholoví sportovci, ale i výkonnostní, kterých je většina, je tento výsledek pochopitelný. Nejvyšších hodnot dosahují převážně ženy starších kategorií, nehledě na vykonávaný sport. Rozvojové vnímání je mezi všemi skupinami takřka konstantní, rozdíly jsou dány především dimenzí zisku. V té více skórují nejmladší sportovci nehledě na pohlaví a vykonávaný sport.

Zajímavější rozdíly nalezneme v kontrastu dimenzí společnost a závod. Zde se hezky projevují v kombinaci teoretické předpoklady. U mužů a u individuálních sportovců byly očekávány vyšší hodnoty v závodní dimenzi, u žen a kolektivních sportovců ve společenské dimenzi. V grafu 6 vidíme, že v kontrastu obou dimenzí nejvyšších hodnot dosahují právě muži provozující individuální sporty. Nejvyšší hodnoty dokonce dosahují nejstarší sportovci, což je oproti předpokladu spojeném s věkem. Všichni individuální sportovci pak vnímají sport více závodně a rozdíly mezi ženami jsou dány věkem.

Na druhé straně se také projevují předpoklady pro ženy, kolektivní sporty, věk a společenskou dimenzi. Střední věková kategorie kolektivních sportovkyň je takřka neutrální na ose společnost-závod. Nejstarší věková kategorie kolektivních sportovkyň dokonce jako jediná vnímá sport více společensky než závodně. Zde došlo v kombinaci k naplnění všech tří předpokladů dílčích kategorií.

Graf 6: Kontrastní zobrazení dimenzí v prostoru s umístěním skupin vzniklých kombinací věkové kategorie, pohlaví a typu sportu

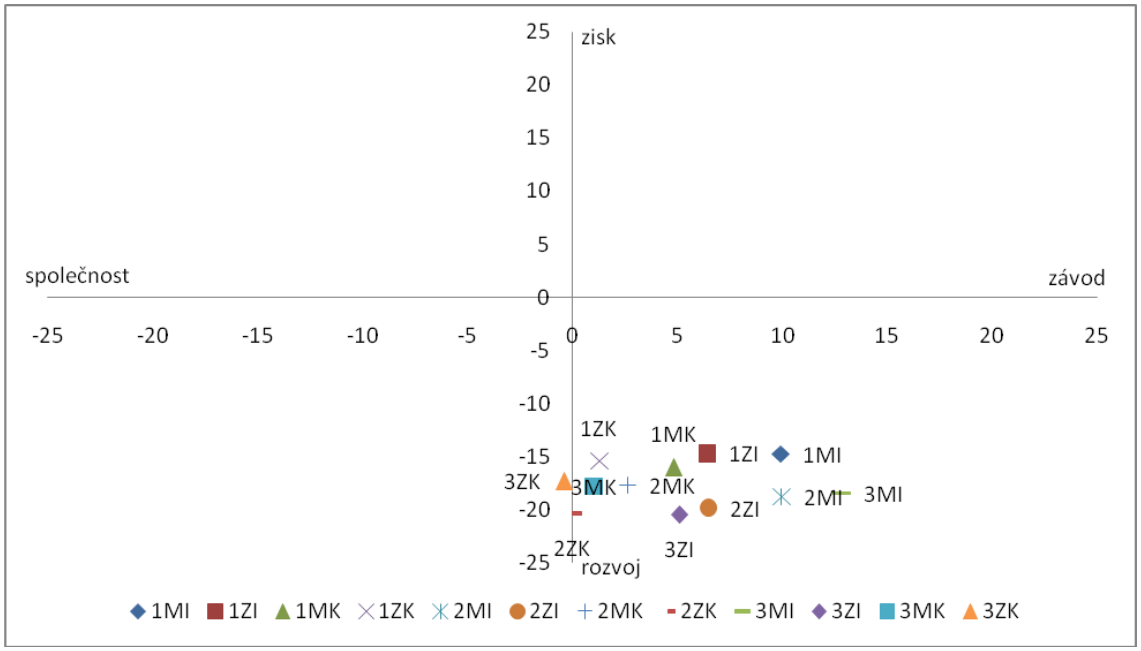

Pojmenování skupin označuje danou kombinaci. Číslo označuje věkovou kategorii, M muže, Z ženy, I individuální sporty a K kolektivní sporty.
n_{1MI}=26; n_{1ZI}=57; n_{1MK}=35; n_{1ZK}=57; n_{2MI}=81; n_{2ZI}=65; n_{2MK}=106; n_{2ZK}=109; n_{3MI}=18; n_{3ZI}=9; n_{3MK}=32; n_{3ZK}=13

2.7.6 Vnímání sportovní etiky

Svůj společenský význam ve sportu fair-play nepochybně má. Takřka 99% sportovců se dle svého názoru chová podle pravidel fair-play. Přesto se jich přes 35% někdy ve svém životě zachovalo v rozporu s fair-play. Tyto dvě zjištění středně až podstatně korelují s pohlavím a typem sportu (*pohlaví-dodržování fair-play r_s= -0,175; pohlaví-proti fair-play r_s= 0,238; sport-dodržování fair-play r_s= 0,299; sport-proti fair-play r_s= -0,324; r_s značí hodnotu Spearmanova korelačního koeficientu*). Ženy vnímají fair-play hru významněji a méně často tato nepsaná pravidla porušují. Ještě větší rozdíl se objevuje u typu sportu. Individuální sportovci vystupují převážně sami za sebe a jsou si tak vědomi, že určité nemorální prohřešky jsou u nich více viditelné. Roli hraje také

charakter sportu. V individuálních sportech může mít i sebemenší porušení fair-play mnohem větší následky.

Důvody pro porušení fair-play mohou být různé. Mezi individuálními příčinami bychom nalezli patologické jevy jako špatný charakter osobnosti. Dále pak například osobní touho zvítězit, která může být v některých případech i výsledkem vlivu společnosti. Někde mezi individuálními a společenskými příčinami se nachází absence dodržování pravidel. Ta může být na jednu stranu dána individuálním proviněním se a jejich neakceptací, na druhou stranu může být problém ve společnosti vštěpující sportovcům soubory norem. Čistě společenskou příčinou je očekávání a tlak na vítězství ze strany dalších zainteresovaných osob a celkové společnosti vůbec.

Sportovci se ve svých hodnoceních přiklánějí jasně k individuálním příčinám. Za tu nejčastější považují osobní touhu vyhrát (51%) a jako druhou nejčastější špatný charakter osobnosti (29%). V těchto dvou příčinách je popsatelný také jediný významný rozdíl mezi skupinami. Zatímco nejmladší sportovci hnaní motivací k vítězství a vnímající sport nejvíce závodně vidí hlavní příčinu v osobní touze vyhrát, nejstarší životně i sportovně zkušenější přikládají největší význam špatnému charakteru osobnosti.

Největším porušením fair-play hry je korupce, která už je hodnocena jako nezákonné jednání. Jak se ukázalo, sportovci skutečně registrují korupci ve sportu. S korupcí se osobně setkalo 28% dotazovaných, ale pouhá 4% byla přímou součástí. V aktivitě, jíž původními atributy byla čest a schopnost přemoci protivníka pomocí svých sil, je více než čtvrtinový podíl setkání se s nevhodnými praktikami relativně vysoký. Navíc musíme počítat s tím, že ve skutečnosti je toto číslo ještě vyšší. O tom svědčí i názor 74% respondentů, že korupce je ve sportu velmi častým jevem, který ovlivňuje výsledky.

Dle výsledků z dat je korupce jevem, který se více vyskytuje především v mužských sportech a úplně nejvíce v těch kolektivních. Její negativní vliv a význam je zde také vnímán jako největší.

I přes existenci těchto úskalí je sport vnímán více než třemi čtvrtinami dotazovaných sportovců jako dobrý prostředek pro osvojování si formálních a neformálních pravidel společnosti skrze pravidla sportovní a na tom se bez rozdílů shodnou všichni stejně.

Diskuze

Metoda kvantitativního výzkumu byla využita z důvodu možnosti oslovení většího počtu respondentů a získání většího počtu dat. Vzhledem k charakteru práce shledávám tento typ výzkumu jako vhodný, ale jsem si i vědom možností, které by u tématu práce poskytoval kvalitativní výzkum.

Způsob výběru respondentů a sběru dat můžem být oprávněným podnětem ke kritice. Dotazování anketní formou není jedním z nejlepších způsobů výběru respondentů pro sociologický výzkum, ve kterém se snažíme dosáhnout možnosti zobecnit výsledky na populaci základního souboru. Také použití internetového sběru dat i pře stále rostoucí samozřejmost užívání internetu nese svá specifika a z výzkumného hlediska má své nedostatky. V době sběru dat nebyla nalezena dostatečná opora k vytvoření představy o základním souboru. Při možném alternativním postupu výběrem konkrétních oddílů a jejich členů by ale bylo složité obsáhnout různá sportovní odvětví a získat názor sportovců z různých oddílů. Stejně tak by bez znalosti struktury základního souboru nebylo možné sebrat vzorek, který by jí odpovídal. Právě snaha o tuto určitou náhodnost vzorku byla hlavním důvodem k použití zvoleného postupu. U sportů s více respondenty bylo dosaženo toho, že vzorek pro daný sport nevychází pouze z jednoho nebo dvou oddílů, což by mohlo přinášet také částečně specifické výsledky dané situací v oddílu. Ve vzorku respondentů se také nachází několik sportů, u nichž by při jiném způsobu sběru bylo obtížné odpovědi získat, nebo by mohly být úplně opomenuty. Použitým způsobem sběru bylo také dosaženo velmi pěkného počtu 608 respondentů, což je dvojnásobek původně plánované velikosti vzorku. Takto velký soubor umožňuje kvalitnější zpracování dat a je možné na něj bez obav aplikovat i většinu výrazně pokročilejších statistických analýz.

Osobně mě mrzí, že do práce nebylo možné zahrnout všechny zjištěné údaje. Některá původně zahrnutá témata musela být z důvodu rozsahu a obecnějšímu zpracování tématu z práce vyřazena nebo nebyla vůbec zpracovávána. Některá tato zjištění se v textu vyskytují jako doplňující interpretace. Po uvážení jsem se rozhodl výsledky těchto zjištění nepřikládat ani jako přílohu. I přes zúžení zpracování tématu se může páce zdát stále nepříliš konkrétně zaměřená.

Další oblastí vhodnou k diskuzi je pojetí teoretické části. V té je využito obecnějších teorií a literatury, která je až následně diskutována v souvislosti se sportem. Autoři z oblasti sociologie sportu v mnoha případech nahlíží na sport jako na

volnočasovou aktivitu a nesoustředí se pouze na registrované sportovce, jak je tomu v této práci. Aplikovat některé teorie a literaturu o zájmových a občasných sportovcích na sportovce vrcholové a výkonnostní by nebylo zcela adekvátní. Zkoumané téma se vyjma analýzy motivů v literatuře mnoho nevyskytuje, je vztaženo k jiným oblastem zkoumání, nebo je pojato jiným způsobem. Jedná se především o části zaměřené na definici pohlaví a věkových kategorií ve vztahu ke sportu. Z těchto důvodů jsem se rozhodl některé teoretické části pojmout v obecnější rovině a doplnit je o propojení se sportem. To poté umožňuje představu o tom, zda se obecnější teorie projevují a jsou platné i v tak specifické činnosti, svou podstatou založené na soutěži a vítězství.

Téma a jeho pojetí, stejně tak jako samotný sport, je částečně psychologické, proto se v literatuře kromě sociologické literatury vyskytuje také literatura z oblasti psychologie.

Výsledky práce v mnoha případech potvrzují teoretická východiska, což může vyvolávat dojem, že práce vlastně ničemu nepřispívá. Jedná se však o nové a odlišné zpracování sportovní tématiky. Sport bude mít vždy ve společnosti velký význam a především v české oblasti sociologie sportu vidím potenciál pro další zkoumání. Nabízí se například zkoumání daných oblastí v souvislosti se socio-ekonomickým statusem, intenzitou sportovní činnosti, její úrovní, nebo místem bydliště.

Závěr

Cílem této práce bylo zaměřit se na to, jak sportovci vnímají svoji sportovní aktivitu. Na vnímání bylo nahlíženo skrze motivaci k činnosti a vnímání jednotlivých dimenzí a v nich skrytých funkcí a vlivů. Hlavní význam v práci má vztažení onoho vnímání k pohlaví, věku a typu vykonávaného sportu a hledání rozdílností v rámci nich.

Hypotézy byly založeny na základě obecně popsaných rozdílů v teoretické části, která umožňuje alespoň základní pochopení sportovní činnosti a trochu širší pochopení charakteristik daných skupin sportovců.

Při analýze bylo zjištěno, že významnost motivů co se týče jejich vzájemného uspořádání je takřka konstantní. Motivy vlastního zájmu, zábavy a přátel jsou vždy důležité, stejně tak jako motivy výdělku nebo vzoru spíše nedůležité. Při srovnávání se však již objevují významné rozdíly. Asi nejvíce se do významu motivů promítá věk. Je patrné, že v některých případech se motivy promítají do dalšího vnímání sportovní činnosti.

Obecně sportovci vnímají sport nejvíce v kontextu závodu. Nejvýznamnější rozdíly v této dimenzi se pak nachází ve vztahu k věku sportovce, kdy jsou mladší sportovci na soutěž a vítězství orientování více, než později. U kolektivních sportů je rozdíl spíše malý a mezi muži a ženami žádný. To znamená, že se plně potvrdily předpoklady pouze u věkových kategorií.

Po závodní aktivitě je sport vnímán nejvíce rozvojově. Pro dimenzi rozvoje většinou nebyly konstruovány konkrétní hypotézy. Na základě testu škály můžeme říct, že více rozvojově sport vnímají mladší a individuální sportovci. U pohlaví se výsledky v této dimenzi také neliší.

Vnímání společenské dimenze se dle předpokladů významně liší v souvislosti s typem sportu. Kolektivní sportovci už díky charakteru svého sportu dosahují vyšších hodnot. Více společensky sport vnímají také ženy, které jsou obecně považovány za více společensky orientované. Věk na tuto dimenzi vliv nemá. Hypotézy u zbylých dvou srovnávání se ale potvrdily.

Nejméně je sport vnímán v kontextu zisku. Sportovci dle svých odpovědí spíše netouží po penězích nebo slávě, alespoň ne v první řadě. Významnější rozdíly jsou patrné především na základě věku. Mladší sportovci, kteří jsou více idealističtí a mají život před sebou, sport jako prostředek k zisku vnímají nejvíce. Některé hypotetické předpoklady pro jednotlivá srovnávání se v případě potvrzení významně projevují ve vzájemné kombinaci.

Rozdíly mezi různě definovanými skupinami sportovců tedy skutečně existují a vnímání mezi sportovci se liší. Soutěžní sport tedy nesmazává všechny obecné rozdíly a spoustu z nich naopak dále zachovává.

Summary

The aim of this study was to focus on how athletes perceive their sport activity. The perceiving of sport was viewed through the motivation to sport and perceiving of various dimensions and their and hidden influences. The main importance of the thesis is in discovering differences related to gender, age and type of sport.

Hypotheses were based on generally described differences in the theoretical part, which allows at least a basic understanding of sport and a little wider understanding of the characteristics of the groups of athletes.

The analysis found that the importance of motives is almost constant. Motives of personal interest, entertainment and friends are always important, as well as the motives of profit or idol rather unimportant. In comparison we can find significant differences. Perhaps the most importance to the theme reflects age.

Generally, most athletes perceive the sport in the context of race. The most significant differences in this dimension is in relation to the age of athletes. When they are younger, Theky are more oriented on competition and winning than later. In team sports is small diference and no diference in gender. This means that only fully confirmed is the hypothesis for age categories.

After the race is sport viewed in connection with self-development. Based on the test of scale, we can say that younger and individual athletes perceive sport more self-developing.

As was expected, perceiving of the social dimension is significantly different in the type of sport. Collective athletes, due to the nature of his sport, reach higher values. More socially is sport perceived also by women, who are generally considered more socially oriented. Age on this dimension has no effect. Hypotheses for the remaining two comparisons, however, confirmed.

At least, sport is viewed in the context of profit. Athletes according to their responses have small desire for money or fame. Significant differences are between age groups. Younger athletes are more idealistic and sport is perceived as source of profit more by them.

Differences between different groups of athletes really exist. Competitive sport does not clear all generall differences and many of them is reflecting.

Použitá literatura

BARON-COHEN, S. 2003. *The Essential diference: The truth about the male and female brain.* New York: Basic books, 256 s. ISBN 0738208442.

BEDŘICH, L. 2006. *Fotbal - rituální hra moderní doby*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 195 s. ISBN 80-210-3927-2.

BLÁHA, A. 1968. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 440 s.

BLATNÝ, M. 2010. *Psychologie osobnosti : hlavní témata, současné přístupy*. 1. vyd. Praha : Grada, 301 s. ISBN 978-80-247-3434-7.

BOURDIEU, P. 2000. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 145 s. ISBN 80-7184-775-5.

BUBENÍKOVÁ, M. 2009. *Genderová problematika v sociologii sportu.* Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra sociálních věd, 51 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucie Vítková.

COAKLEY, J. 2007. *Sports in society: issues and controversies.* 8. vyd. New York: McGraw Hill Higher Education, 672 s. ISBN 9780073283661.

ČECHÁK, V.; LINHART, J. 1986. *Sociologie sportu.* 1. vyd. Praha: Olympia, 240 s.

Členská základna ČSTV. Zpráva o činnosti Výkonného výboru ČSTV. [online]. 2.6. 2010 [cit. 20.6. 2011]. Dostupné z: http://www.cstv.cz/zpravy/vh/11-23vh-zpravaocinnostiaclenskazakladna.pdf

DRAPELA, Victor J. 1997. *Přehled teorií osobnosti*. 1. vyd. Praha : Portál, 175 s. ISBN 80-7178-134-7.

Evropská charta sportu. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. 19.2. 2002, 12.10. 2006 [cit. 12.3. 2011]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/sport/evropska-charta-sportu

FLEMR, L.; VALJENT, Z. 2010. Socializace sportem. *Studia sportiva*. 2010/4, č. 1, s. 75-91.

GAVORA, P. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno: Paido, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GILROY, S. 1999. Whose sport is it anyway? Adults and children's sport. In M. Lee (Eds.*), Coaching Children in Sport*. London, New York: E & FN Spon, s. 17-26.

GUTTMAN, A. 2000. From Ritual to Record. In HOFFMAN, S.J. *Sport and religion.* Champaign: Human Kinetics, s. 143-152. ISBN 0873223411.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník.* 1. vyd. Praha: Portál, 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. 2010. *Velký psychologický slovník.* 4. vyd. Praha: Portál, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HODAŇ, B. 2000. *Fair play v postmoderní společnosti.* Olomouc: Hanex, 47 s., ISBN 80-85783-31-2.

HODAŇ, B. 2003. Tělesná kultura a kinantropologie – současný stav. In *Športová humanistika v systéme studia športových pedagógov.* Bratislava: UK FTVŠ, s. 231-235.

HRABAL, V.; MAN, F.; PAVELKOVÁ, I. 1984. *Psychologické otázky motivace ve škole*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 256 s.

JARVIE, G. 2006. *Sport, Culture and Society: an introduction.* London: Routledge, 414 s. ISBN 0-415-30647-7.

KARSTEN, H. 2006. *Ženy – muži.* Praha: Portál, 183 s. ISBN 80-7367-145-X

KELLER, J. 2005. *Úvod do sociologie.* 5. vyd. Praha: Slon, 204 s. ISBN 80-86429-39-3.

KLÉROVÁ, P.; KLOBOUK, T. 2006. Motivace a hra. *Hry 2006: Výzkum a aplikace.* Plzeň: Západočeská univerzita, s. 51-57.

KURIC, J. a kol. 1986. *Ontogenetická psychologie.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 264 s.

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. 1998. *Vývojová psychologie.* 1. vyd. Praha: Grada, 343 s. ISBN 80-7169-195-X.

LIPPA, R. A. 2009. *Pohlaví: příroda a výchova.* 1. vyd. Praha: Academia, 432 s. ISBN 978-80-200-1719-2.

MACEK, P. 1999. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících.* 1. vyd. Praha: Portál, 207 s. ISBN 80-7178-348-X.

MAROUŠKOVÁ, I. 2011. *Úloha sportu v životě dospělého jedince.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie, 59 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Lukáš Dastlík.

PLHÁKOVÁ, A. 2005. *Učebnice obecné psychologie.* Praha: Academia, s. 319-385, ISBN 80-200-1387-3.

ŘÍČAN, P. 2004. *Cesta životem.* 2. vyd. Praha: Portál, 390 s. ISBN 80-7178-829-5.

SALMELA, J. H. 1994. Phases and transitions across careers. In HACKFORD, D. *Psychosocial issues and interventions in elite sport.* Frankfurt: Lang, s. 11-28.

SEKOT, A. 2006. *Sociologie sportu.* Brno: Paido, 410 s. ISBN 80-7315-132-4.

SLEPIČKA, P.; HOŠEK, V.; HÁTLOVÁ, B. 2009. *Psychologie sportu.* 2. vyd. Praha: Karolinum, 240 s. ISBN 978-80-246-1602-5.

SÝKORA, F. 1995. *Tělesná výchova a šport: terminologický a výkladový slovník.* Bratislava: F.R. & G. spol. s.r.o., 402 s. ISBN 80-85508-26-5.

TENENBAUM, G.; EKLUND, R. C. 2007. *Handbook of Sport Psychology*. Hoboken, N.J. : Wiley, 938 s. ISBN 978-0471738114.

TUČEK, M.; FRIEDLANDEROVÁ, H.; MEDIAN. 2000. *Češi na prahu nového tisíciletí.* Praha: Slon, 233 s. ISBN 80-85850-88-5

Velký sociologický slovník. Díl 2, P/Z. 1. vyd. Praha: Karolinum 749-1627 s. ISBN 80-7184-310-5.

VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Vývojová psychologie. II., Dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

WEISS, O. 2000. Faktory ovlivňující účast na sportovním dění v Rakousku. In Slepička, P.; Slepičková, I. *Sport, stát, společnost*. Praha: UK FTVS, s. 251-267.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vzdělanostní struktura (graf)

Příloha č. 2: Rodinný stav (graf)

Příloha č. 3: Pracovní úvazek (graf)

Příloha č. 4: Vlastní zařazení do ekonomické třídy (graf)

Příloha č. 5: Grafické znázornění výsledků dimenzí za celý soubor (graf)

Příloha č. 6: Souhrnná tabulka hodnot indexů pro motivy (tabulka)

Příloha č. 7: Baterie výroků pro tvorbu dimenzí (baterie)

Přílohy

Příloha č. 1: Vzdělanostní struktura (graf)

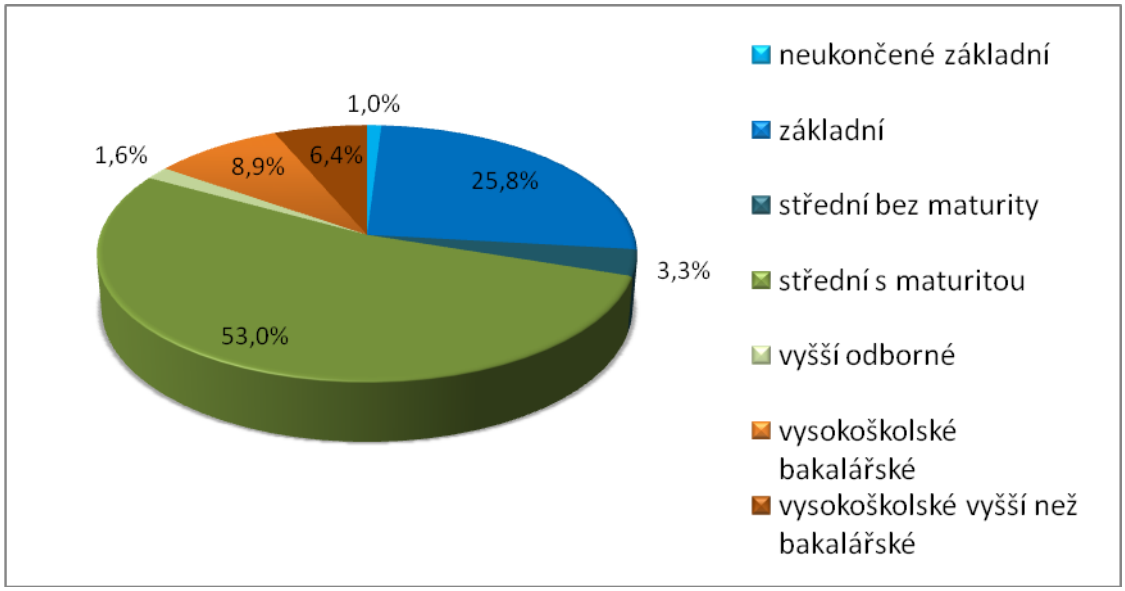

Příloha č. 2: Rodinný stav (graf)

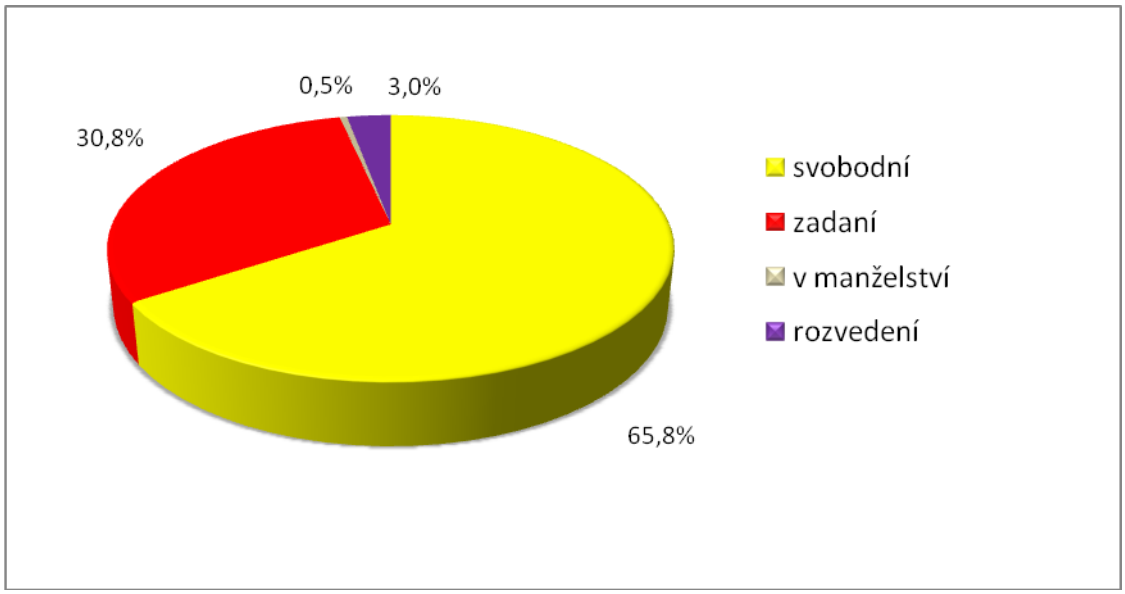

Příloha č. 3: Pracovní úvazek (graf)

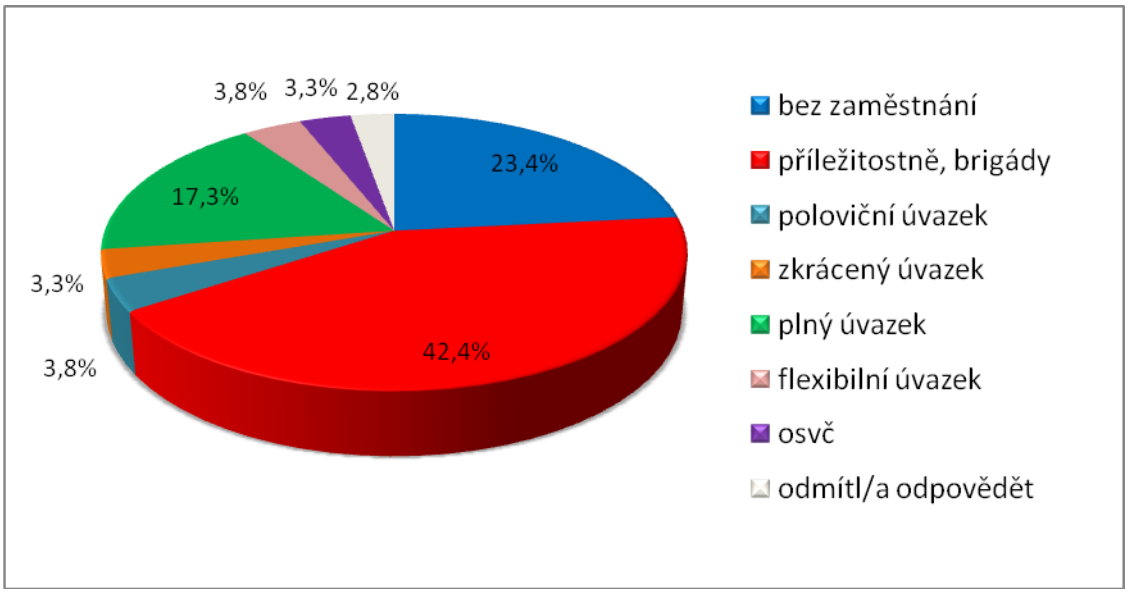

Příloha č. 4: Vlastní zařazení do ekonomické třídy (graf)

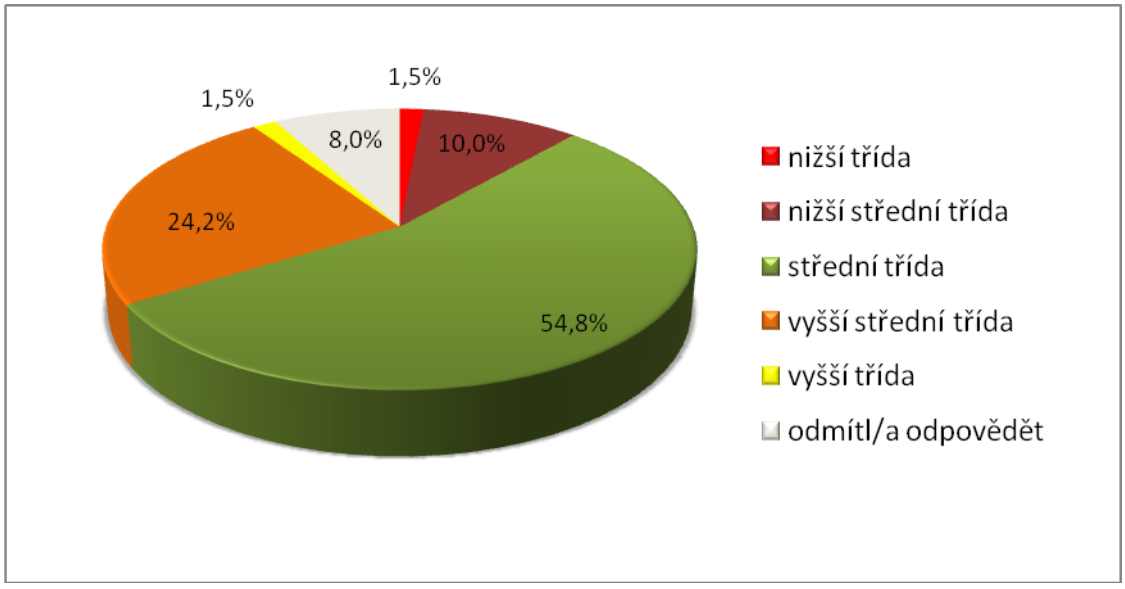

Příloha č. 5: Grafické znázornění výsledků dimenzí za celý soubor (graf)

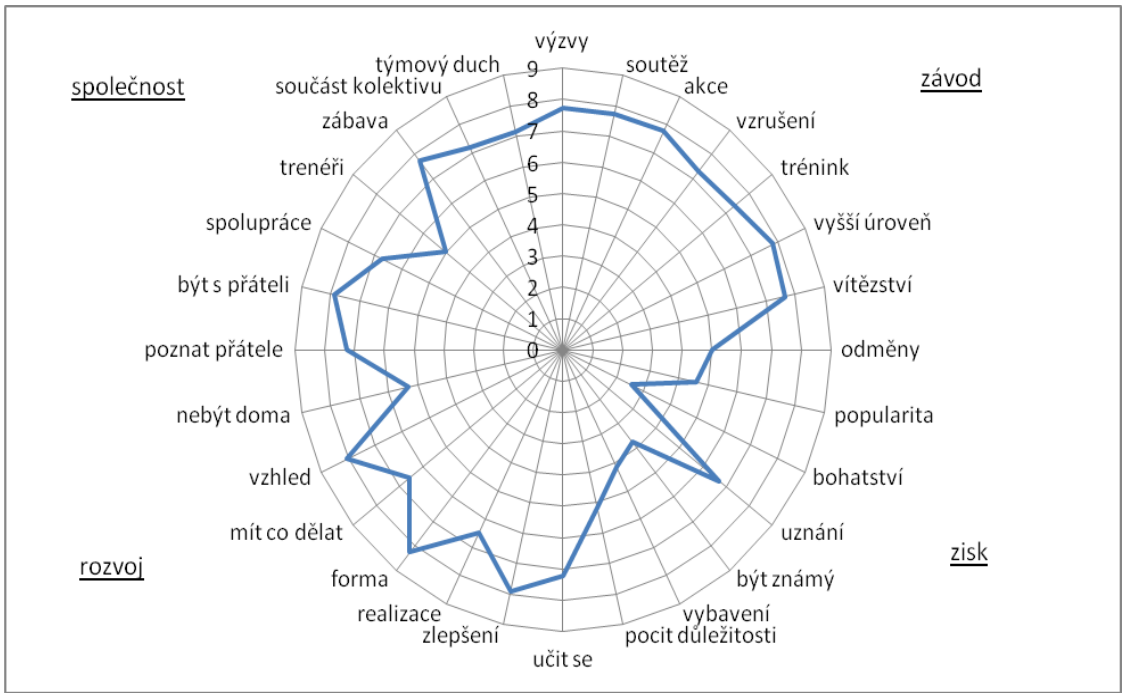

Příloha č. 6: Souhrnná tabulka hodnot indexů pro motivy (tabulka)

Souhrnná tabulka hodnot indexů pro motivy							
motiv	*rodina*	*přátelé*	*škola*	*vlastní zájem*	*vyplnění času*	*vzor*	*výdělek*
muži	0,151	0,953	0,091	0,893	0,111	0,037	0,047
ženy	0,242	0,871	0,100	0,977	0,139	0,071	0,052
15-19 let	0,354	0,709	0,171	0,931	0,154	0,103	0,029
20-26 let	0,141	0,981	0,069	0,981	0,116	0,042	0,064
27 a více let	0,097	1,056	0,042	0,764	0,097	0,000	0,028
individuální	0,238	0,789	0,129	0,969	0,121	0,051	0,063
kolektivní	0,168	1,000	0,071	0,977	0,128	0,057	0,040
začátek	0,998	0,618	0,090	1,158	0,452	0,090	0,008
aktuálně	0,197	0,911	0,095	0,941	0,125	0,054	0,049
motiv	*odreagování*	*kondice*	*vypadat dobře*	*úspěch*	*sen, cíl*	*zábava*	*jiné*
muži	0,611	0,832	0,168	0,480	0,440	1,027	0,084
ženy	0,590	0,713	0,232	0,529	0,506	0,829	0,094
15-19 let	0,520	0,657	0,286	0,606	0,577	0,766	0,086
20-26 let	0,562	0,823	0,183	0,479	0,460	0,956	0,086
27 a více let	0,986	0,792	0,083	0,389	0,292	1,167	0,111
individuální	0,590	0,750	0,254	0,605	0,629	0,672	0,105
kolektivní	0,608	0,787	0,162	0,432	0,361	1,111	0,077
začátek	0,209	0,429	0,072	0,387	0,403	1,007	0,046
aktuálně	0,600	0,771	0,201	0,505	0,474	0,926	0,089

Příloha č. 7: Baterie výroků pro tvorbu dimenzí (baterie)

C1. U následujících výroků na stupnici 1-10, kde 1 znamená zcela se neztotožňuji a 10 zcela se ztotožňuji, ohodnoťte, nakolik souhlasíte s následujícími výroky. SPORT MI UMOŽŇUJE:

1.	Bavit se	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.	Zůstat ve formě	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.	Být fyzicky zdravý/á, dobře vypadat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.	Zlepšit mé schopnosti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.	Užít si týmového ducha	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.	Dát si nové výzvy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.	Trénovat a cvičit	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.	Být v týmu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.	Soutěžit	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10.	Dělat něco, v čem jsem dobrý/á	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11.	Zažít vzrušení	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
12.	Být součástí týmové práce	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13.	Naučit se nové dovednosti	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14.	Dostat se na vyšší úroveň	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15.	Poznat nové přátele	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
16.	Zažít akci	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
17.	Mít co dělat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18.	Získat odměny	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
19.	Vyhrávat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20.	Být trenéry	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21.	Cítit se důležitý/á	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
22.	Být se svými přáteli	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
23.	Získat uznání	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
24.	Používat zařízení a vybavení	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
25.	Dostat se z domova	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
26.	Cestovat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
27.	Být populární	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
28.	Zbavit se energie	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
29.	Plnit přání mých rodičů nebo blízkých přátel	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
30.	Být známý	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
31.	Realizovat se	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32.	Dělat to, na co jsem zvyklý/á	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
33.	Být bohatý/á	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
34.	Plnit očekávání	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
35.	Dokázat, že na to mám	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10